

**XXXVI. ORSZÁGOS TUDOMÁNYOS DIÁKKÖRI KONFERENCIA**

**2023. TAVASZ**

**HUMÁN TUDOMÁNYI SZEKCIÓ**

**AZ 1822/23-AS ÉS 1905/06-OS ZEMPLÉN VÁRMEGYEI  
ELLENÁLLÁS ÖSSZEHOSONLÍTÁSA**

**Jelige:**

**sajt-123**

Kézirat lezárásának a dátuma

2023.01.11.

## Tartalom

|                                                                                                                 |    |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 1. Bevezetés .....                                                                                              | 3  |
| 2. Zemplén vármegye története, nemessége .....                                                                  | 3  |
| 3. Vármegyék helyzete a polgári átalakulás időszaka előtt és után, vonatkozó szervei, testületei, jogkörei..... | 6  |
| 3.2. A közgyűlés .....                                                                                          | 7  |
| 3.3. Főispán .....                                                                                              | 8  |
| 3.4. Vis inertiae.....                                                                                          | 9  |
| 3.5. A politizálási jog.....                                                                                    | 12 |
| 4. Előzmények, az ellenállás kiváltó okai.....                                                                  | 13 |
| 4.1. 1822/23 .....                                                                                              | 13 |
| 4.2. 1905/06 .....                                                                                              | 15 |
| 5. Zemplén vármegye reagálása a történetekre .....                                                              | 17 |
| 5.1. 1822/23 .....                                                                                              | 17 |
| 5.2. 1905/06 .....                                                                                              | 18 |
| 6. Az uralkodói válaszreakció .....                                                                             | 22 |
| 6.1. 1822/23 .....                                                                                              | 22 |
| 6.2. 1905/06 .....                                                                                              | 23 |
| 7. Új tisztviselő kinevezése .....                                                                              | 24 |
| 7.1. 1822/23 .....                                                                                              | 24 |
| 7.2. 1905/06 .....                                                                                              | 26 |
| 8. Katonaság fellépése.....                                                                                     | 28 |
| 8.1. 1822/23 .....                                                                                              | 28 |
| 8.2. 1905/06 .....                                                                                              | 29 |
| 9. Befejezés.....                                                                                               | 30 |
| 10. Forrásjegyzék.....                                                                                          | 31 |

## 1.Bevezetés

Dolgozatomban az 1822/23-as, illetve az 1905/06-os Zemplén vármegyei ellenállás összehasonlítását veszem górcső alá. Arra a kérdésre keresem főképp a választ, hogy milyen hasonlóságok fedezhetők fel majdnem egy évszázad eltéréssel, két külön korszak eszközei között. Ezen felül arra, hogy mi az oka annak, hogy a vármegye mindkét ellenállás élvonalában megtalálható volt.

## 2. Zemplén vármegye története, nemessége

*„Abban van e vidék érdeme, hogy a helyes eszme szolgálatába mindig eleven erőket tudott állítani. Önzés, egymás ellen való agyarkodás, oligarchikus tendenzia, opportunizmus, pártoskodás, kapzsiság, korrupció, felekezeti szellem folyton észlelhető ebben a rendi társadalomban is. Mint egész, a megye közönsége, századokig a magyarságot és a szabadságot szolgálta. Az elnyomás ellen mindig számítani lehetett rá; mihelyt azonban a nemzet nem forgott közvetlen veszélyben, nem utasította vissza a tranzakciókat.”<sup>1</sup>*  
(Andrássy Gyula)

Zemplén Vármegye egy hagyományos értelemben vett „rebellis” vidéknek számított Magyarország történelmében. Példaképp hozható fel a Hegyaljai felkelés, a Rákóczi-féle szabadságharc, illetve a dolgozatban is vizsgált 1822/23-as és 1905/06-os ellenállás is.

A „mohácsi vész csapásait” követően vált Zemplén vármegye az ellenállás eszközévé, főképp Perényi Péter koronaőrnek, Zemplén egyik legbefolyásosabb nemesének köszönhetően, ugyanis benne fogalmazódott meg az az önálló politika gondolata, mely végig kísérte a vármegye történetét. Ez kiváltképp annak köszönhető, hogy Zemplén, illetve a szomszédos megyék az ekkor még két, majd három részre szakadt Magyarországon az Erdélyi fejedelemség, illetve a Magyar Királyság határán voltak. Perényit korának felfogásától eltérően, a nemzet érdekeit helyezte előtérbe és kevésbé foglalkozott azzal, ki irányítja az országot, mert az volt számára az elsődleges, hogy az állam egységes maradjon és ahhoz kell csatlakozni, aki ezt az egységet garantálni tudja, pont ezen okból kifolyólag az ő közbenjárásának tudható be a váradi béke létrejötte is. Azonban a török betörése után Felső-Magyarország egységessége szintén megbomlott, földrajzi fekvésének köszönhetően ismételten önálló politikát folytatott, az északkeleti részek az ellenállás élére állnak. Mivel legmesszebb helyezkednek el az osztrák határtól, így a bécsi befolyás is elenyészőnek tekinthető. Az erdélyi területekhez azonban közel

---

<sup>1</sup> ANDRÁSSY Gyula: *Előszó*. In.: BOROVSKY Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai – Zemplén vármegye és Sátoraljaújhely*, Apollo Irodalmi Társaság, Budapest. 1896.12-13.

találhatóak, illetve a főnemesség nagy részének van Partiumban birtoka, vára, így az erdélyi területekről kaphatnak leghamarabb segítséget, egy esetleges támadás esetén.<sup>2</sup>

Fontos tényező Zemplén Vármegye habitusának vizsgálatánál a protestantizmus is. Magyarországon már a mohácsi csata előtt megjelent, bár ekkor még csak Budán, illetve főképp a németajkú városokban, illetve Kassán és Sopronban lelt követőket. A második hullám, ami a mohácsi csata után indult, ért el leginkább több területet, főképp a törökök okozta egzisztenciális veszély következményeképp. A 16. század végére a nemesség szinte minden rétegében többségbe kerültek a reformáció követői, míg a főnemesség az evangélikus irányt, addig a köznemesség a kálvinista irányt követte,<sup>3</sup> ahogyan a szabad királyi városokban és a mezővárosokban is nőtt a protestantizmus mértéke, mely által a reformáció gyakorlatilag a Magyar Királyság legnagyobb részén elfogadottá vált. Ezzel egyidejűleg az ellenreformáció is erejét vette, a hatalom általi protestánsellenes megnyilvánulások, többek között Felsőmagyarország területén is megjelentek. Az országgrészben, Erdély közelségének okán, Bocskai István fejedelem támogatta a felekezeteket.

Kiemelendő még megemlíteni Lórántffy Zsuzsannát is, I. Rákóczi György fejedelem feleségét, aki 1646-ban befogadta a kor üldözött puritánjait is sárospataki birtokára, illetve szívügyének tekintette a reformáció tanításainak terjesztését. 1670-től a Magyar Királyság területén megindult az erőteljes fellépés a reformációval szemben, majd a török kiűzése után az Erdély kivételével újra egyesült Magyar Királyságban, a Habsburgok a rendek jogainak korlátozásával próbálták meg visszaszorítani a protestantizmust.<sup>4</sup>

1604. szeptember 8-án Felső-Magyarország rendjeinek gyűlése összegyűlt Gálszécsen, hogy meghallgassa Rudolf király parancsait. Az évek óta zajló török háború, a császári katonák, illetve a juss nélkül maradt hajdúk pusztításai komoly megpróbáltatások közé taszították a lakosságot. A helyzetet fokozta az a tényező is, hogy az uralkodó nem kérte ki a rendek véleményét az ország irányításáról, rendeletekkel kormányzott, illetve, hogy komoly erőfeszítéseket tett a protestantizmus visszaszorítására is. Többek között 1604. januárjában a kassai nagytemplomot, amely addig a lutheránusoké volt, erővel a jezsuitáknak adta, illetve a pozsonyi országgyűlésen elfogadott 21 ponthoz, 22.-nek, az 1604. évi törvénycikkkel

---

<sup>2</sup> ANDRÁSSY i.m. 8-11.

<sup>3</sup> A lutheránizmus és a kálvinizmus közötti legjelentősebb különbség az úrvacsora kérdése. Míg az evangélikusoknál az igék elhangzásakor Krisztus megjelenik testileg, addig a kálvinista irányzatban egy titokzatos közösség jön létre vele.

<sup>4</sup> BALOGH Judit: *A reformáció kezdetei Magyarországon*. In: KISS Ferenc (szerk.): *A reformáció kezdetei Magyarországon: A reformáció évszázadai, válogatás magyar gyűjteményekből*. 2-8.

önkényesen hozzátette, hogy az országgyűlés vallási sérelmekkel foglalkozzon,<sup>5</sup> amelynek 9.§-a a következő: „*És hogy ezutánra, főképpen az ország közönséges gyűlésein és ennek fontos tárgyalásain, senki a vallásügyet a közös tárgyalások késleltetésére és félbeszakítására, bármely szín és ürügy alatt büntetlenül napirendre ne hozhassa, kegyelmesen megállapította és komolyan elhatározta, hogy az ilyen nyugtalankodók és új dolgok után kapkodók ellenében, a felséges néhai magyar királyoknak decretumaiban és czikkelyeiben megszabott büntetés szerint azonnal eljárjanak és azokat másoknak való példaadás végett multhatatlanul megbüntessék.*”<sup>6</sup>

A Bocskai-szabadságharc is Felső-Magyarországról indult ki, köszönhetően annak, hogy bár Bocskai István Erdély fejedelme volt (1605-től), birtokai jelentős része mégis Zemplénben volt, fejedelmi székhelye pedig Kassán volt található. Andrassy Gyula megfogalmazásával élve: „*Felső-Magyarország geniusza szállott Bocskaiba. A mit ama vidék ösztöne sugalmazott, azt ő alakítja át világos politikai gondolattá.*”<sup>7</sup> Bocskai érdeke az ország egységesítése, illetve többek között a vallásszabadság megvédése volt. Ugyanakkor ez az érdek szorosan összefüggött azzal az érdekekkel is, amelyre Felső-Magyarországnak legjobban szüksége volt. Utódjául Erdély fejedelmének Homonnay Bálintot szerette volna, azonban Erdély Rákóczi Zsigmondot választotta.

A Felső-magyarországi nemesség, bár a bécsi szerződés értelmében újra a király szolgálatában állt, mégis Homonnay-t támogatta, illetve számos korábbi Bocskait támogató tiszttviselőn, katonáin, illetve a hajdúkon kívül, Mátyás főherceg is, aki támogatásáért cserébe a koronát remélte. Vele szemben Rákóczi Zsigmondot az erdélyi partikularizmus és Rudolf király támogatta. Homonnay, mivel félt egy esetleges polgárháború kirobbanásától, visszavonult, mellyel Bocskai politikája is megbukott.<sup>8</sup>

Ugyanakkor az 1697. július 1.-jén kitört tokaj-hegyaljai felkelés is megerősíti a vármegyére tett rebellis jelzöt, azonban köszönhetően a térség természeti adottságainak, ideértve az erdőket és hegyeket, a vármegye már a felkelés előtt évtizedekkel is menedéket nyújtott a „bujdosók” számára.<sup>9</sup>

---

<sup>5</sup> BENDA Kálmán: *A Habsburg-abszolutizmus és a magyar nemesség a 16. és 17. század fordulóján.* In.: Történelmi szemle 1984/27. 445.

<sup>6</sup> 1604. évi XXII. törvénycikk - *hogy a vallásügyet a köztanácskozásokban és az országgyűléseken vakmerően senki ne bolygassa* Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=60400022.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?keyword%3D1604>

<sup>7</sup> ANDRÁSSY i.m. 12.

<sup>8</sup> ANDRÁSSY i.m. 12-13.

<sup>9</sup> TARJÁN M. Tamás: *Kirobban a hegyaljai felkelés.* Forrás: [https://rubicon.hu/kalendarium/1697-julius-1-kirobban-a-hegyaljai-felkeles?qc\\_id=14734383555&h\\_ad\\_id=547570060264&qclid=CjwKCAiAqtdBhBcEiwATw-qgAt8uQpFHRW6YXH3NmH0ITgNQ-Lm\\_qLJmKq5TAG9Y5wyXHhhf5HE5xoCxxwAQAvD\\_BwE](https://rubicon.hu/kalendarium/1697-julius-1-kirobban-a-hegyaljai-felkeles?qc_id=14734383555&h_ad_id=547570060264&qclid=CjwKCAiAqtdBhBcEiwATw-qgAt8uQpFHRW6YXH3NmH0ITgNQ-Lm_qLJmKq5TAG9Y5wyXHhhf5HE5xoCxxwAQAvD_BwE)

Bár a dolgozat az 1822/23-as és 1905/06-os ellenállást helyezi középpontjába, a két időpont közötti „Kossuth kultuszt” is szeretném röviden bemutatni, ugyanis véleményem szerint ez is tükrözi a vármegye habitusát.

Az 1848/49-es forradalom és szabadságharc egyik legkiemelkedőbb alakja Kossuth Lajos is Zemplén vármegye szülöttje volt. Monokon született, majd Sátoraljaújhelyben kezdte politikai karrierjét, illetve a forradalmi események sorában a vármegye támogatta őt. Kossuth személye összekötheti a két vármegyei ellenállást is, már ha csak a „szellemét” is vesszük figyelembe, ugyanis az 1822/23-as történésekkor lépett fel először a megyeházán a nemesség előtt, ekkoriban is vállalt hivatalt. Ugyanakkor az 1905/06-os ellenállás ellenzéki soraiban fia Kossuth Ferenc is ott volt.

Szintén szemlélteti azt, hogy Kelet-Magyarország inkább Kossuth-párti volt, hogy míg a Duna ezen oldalán a főterek zöme Kossuthról kapta a nevét, addig Nyugat—Magyarországon a Széchenyi elnevezés a gyakoribb.

Zemplén vármegye a közigazgatás megreformálására is nagy hatást gyakorolt. Az első nagyobb szabású ténykedés is a vármegyéből indult ki, 1875-ben az úgynevezett „zempléni 12 pont”-tal, amely Sennyei pártjának programját takarta. A pontok között számos követelés található meg, többek között az, hogy a közigazgatási tisztviselők és a központi kormány között szorosabb kapcsolatot hozzanak létre. Ezen felül a pontok hangsúlyozzák az is, hogy csökkenteni kell a bürokráciát, valamint a nehézkes, hosszadalmas, költséges eljárásokat, ami a személyes felelősség elve alapján a jogalkotó a kötelessége. Az egyszerűbb eljárás kialakítása indokolt a nép műveltségének helyzete miatt, ahogyan az olcsóbb eljárás pedig az anyagi helyzetük miatt indokolt. Tekintettel arra, hogy itt közérdekről van szó, ezért a jogszabályok módosítása során az alkotmányossági szempontok is figyelembeveendők.<sup>10</sup>

### **3. Vármegyék helyzete a polgári átalakulás időszaka előtt és után, vonatkozó szervei, testületei, jogkörei**

A magyar nemesi vármegye kialakulása a 13. századra tehető, amikor a nagyarányú birtokadományozások következtében gazdasági és társadalmi változások léptek életbe. Az 1232-ben kiadott kehidai oklevélben már megtalálható volt, hogy a létrejövő köznemesség önvédelmi és igazságszolgáltatási szerepet szeretne maga és a vármegye számára. Saját

---

<sup>10</sup> BALLAGI Géza: *Zemplén Megye*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1893. 60.

önkormányzati közigazgatás jött létre élén a királyi hatalmat képviselő ispánnal, az alispánnal, négy szolgabíróval és a többi tisztviselővel.<sup>11</sup>

A polgári átalakulás időszakában a közigazgatás is jelentős változásokon ment keresztül, melynek egyik legfontosabb eleme a megyerendezés volt. Szükség volt egy korszerűsítésre, a sokféleség megszüntetésére, a törvényhatóságok számának csökkentésére, a területi aránytalanságok megszüntetésére, az adózóképeség kiegyenlítésére.<sup>12</sup>

A közigazgatás racionalizálásához több tervezet is készült, majd a Tisza-kormány alatt megszületett a *némely törvényhatóság területének szabályozásáról és az ezzel kapcsolatos intézkedésekről szóló 1876. évi XXXIII. törvénycikk*<sup>13</sup>. A törvénycikk értelmében az ország területét 65 vármegyére osztották, illetve a közigazgatási egységek közül a törvényhatósági városok kivételével a többit megszüntették.<sup>14</sup>

### 3.2. A közgyűlés

A nemesi vármegyékben a közgyűlés önkormányzati szerv volt, mellyen minden nemes számára a megjelenés egyaránt jogosultság és egyben kötelezettség is volt. Funkcióját tekintve érdekképviselőként szolgált, ugyanakkor legfőbb döntéshozó szerve is volt a vármegyének, a főispán elnöklete alatt.

A törvényhatóság „önkormányzati” hatásköreit, amennyiben a törvény eltérően nem rendelkezik a közgyűlés gyakorolja. A polgári átalakulás korában teendőit nem csak az 1876. évi XXXI. törvénycikk, hanem a *Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről* szóló 1872. évi XXXVI. törvénycikk 22. §-a<sup>15</sup>, illetve a *törvényhatóságokról* szóló 1886. évi XXI. törvénycikk– 21. §-a<sup>16</sup> is kiterjeszti.

A közgyűlésnek számos olyan feladata is van, amelyek a helyi államigazgatás csoportjába sorolhatók. Ezen hatáskörök egyike az ellenőrzés, melyet leginkább a vármegyei törvényhatóság községeinek közigazgatása felett gyakorol. Egyben „véleményező” hatóság is. Kmety Károly megfogalmazása szerint: „*ahol a kormányt vagy más hatóságot illeti a rendelkezés, döntés joga,*

<sup>11</sup> HORVÁTH Attila: *Az alkotmányosság védőbástyája – A nemesi vármegye*. Rubicon 29. évf. 3-4. sz. 12.

<sup>12</sup> HOLLÓSI Gábor: *Az 1876. évi megyerendezés*. Forrás: <https://veritasintezet.hu/hu/mindennapi-tortenelem/6610-az-1876-evi-megyerendezes>

<sup>13</sup> 1876.évi XXXIII. törvénycikk. i.m.

<sup>14</sup> HOLLÓSI i.m.

<sup>15</sup> 1872. évi XXXVI. törvénycikk - *Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről* Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87200036.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D29>

<sup>16</sup> 1886. évi XXI. törvénycikk: - *a törvényhatóságokról* Forrás: <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=88600021.TV&targetdate=&printTitle=1886.+%C3%A9vi+XXI.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev>

*törvények szerint meghallgatandó, amikor is nyilatkozni köteles.*<sup>17</sup> A közgyűlés a szabályrendeleteinek köszönhetően a partikuláris jogalkotásnak is fontos tényezője. Gyakorolja a kérelmezés, levelezés, illetve a felirati jogot, melynek következtében politikai hatásköre sem elhanyagolható. Végül feladatai közé sorolható a határozathozatal is.<sup>18</sup>

### 3.3. Főispán

A főispán intézményét ilyen néven a 16. századtól ismeri a magyar közigazgatási rendszer. A polgári átalakulás következtében, a már korábban említett 1886. évi XXI. törvénycikk a hatáskörét lényegesen kiterjeszti, a felügyeleti és ellenőrzési jogán felül közreműködést is gyakorol a vármegyék mindennapjaiban. Az említett törvénycikk értelmében a városi és megyei törvényhatóságok élén a végrehajtó hatalom képviselőjeként a főispán áll, bár ténylegesen nem a törvényhatóság, hanem a kormány szerve, ugyanakkor minden vármegye élén áll, mivel a törvényhatóságok autonóm szervei felett is ő elnököl. A főrendi házban azonban nem illeti meg tagság.<sup>19</sup>

A belügyminiszter előterjesztésére a király nevezi ki és menti fel, utóbbi fegyelmi eljárás nélkül történhet kérésre vagy anélkül. A főispán két vagy kivételesen több törvényhatóság teendőiért is felelhet, ebből kifolyólag az ország címerét használja, az adott törvényhatóság nevét tartalmazó körirattal. A főispán hatáskörébe szervezési, ellenőrzési, rendelkezési és fegyelmi jogkörök tartoznak.

A szervezési jogkörét tekintve joga van „ajánlatot tenni” a törvényhatóság területén, a kinevezésekről vagy előléptetésekről van szó (bizonyos kivételektől eltekintve), illetve, ha fontosabb pozícióról van szó, akkor az illetékes miniszternek kötelessége meghallgatni észrevételeit. Szűk körűen helyettesítési, beosztási és áthelyezési joga is van.<sup>20</sup>

Az ellenőrzési joga a törvénykezési szervek kivételével kiterjed a törvényhatóság területén lévő összes állami intézményre. Az 1889. évi XXVIII. törvénycikk 22. §-a értelmében: *„A főispán (főpolgármester) a pénzügyi igazgatóság működését ellenőrzi. E végből a főispán (főpolgármester) a törvényhatóság területén létező pénzügyi igazgatóságnál s az annak alárendelt hivataloknál vizsgálatokat tarthat, a pénzügyi igazgatóság főnökét az észlelt hiányokra vagy a szabályellenességekre figyelmezteti, s tőle akár általánosságban, akár egyes konkrét esetekben felvilágosításokat követel s ha a pénzügyi igazgatóság főnöke a főispánnak*

---

<sup>17</sup> KMETY Károly: *A magyar közigazgatási jog kézikönyve*. Politzer Zsigmond Könyvkereskedő kiadás, Budapest, 1893. 102.

<sup>18</sup> KMETY i.m. 102-104.

<sup>19</sup> 1886. évi XXI törvénycikk i.m.

<sup>20</sup> KMETY i.m. 120.

*ezen jogköre alapján kiadott felhívása folytán a hiány pótlása, vagy a szabályellenesség megszüntetése iránt nem intézkedik, a pénzügyministerhez fordul.*”<sup>21</sup> A főispán köteles évente legalább egyszer ellenőrizni a központi és kültisztviselők eljárását, ügykezelését a helyszínen.

A felügyeleti és ellenőrzési jogkörén belül, vagy az illetékes miniszter felhívására az alispánhoz vagy polgármesterhez és az idetartozó közösségekhez rendeleteket bocsáthat ki.

Fegyelmi hatásköre az imént felsorolt jogainak betartatásához, a hiányosságok megtorlásához köthető. <sup>22</sup>

### 3.4. Vis inertiae

A passzív ellenállás jogának eredendője az 1222. évi XXXI. törvénycikk ellenállási záradékából, az *abban* kimondott ellenállási jogból ered, ugyanis a második szakasza kimondja<sup>23</sup>: *„Hogyha pedig mi, vagy az utánunk következő királyok közül valaki ezen mi szerzésünknek ellene járna valaha, ez a levél adjon szabad hatalmat mind a püspököknek, mind más jobbágyuraknak és országunkbeli nemeseknek mindnyájan és egyen-egyen, jelenvalóknak és jövődöbelieknek és az ő megmaradékoknak, hogy mind nekünk, mind az utánunk következő királyoknak minden hűtelenség szégyenvallása nélkül ellentállhassanak és ellentmondhassanak mind örökké.*” <sup>24</sup>

A 1222. évi XXXI. törvénycikket az 1687. évi IV. törvénycikk hatályon kívül helyezte, mivel a magyar rendek az oszmán uralom alóli felszabadítás hálájául elfogadták, hogy lemondanak az Aranybulla ellenállási záradékáról. *„(...) alázattal kedveskedő s hódoló lélekkel beleegyeztek. hogy az ellenmondás s ellenállás szabadságáról beigtatott emez előbb mondott záradékot, második Endre király fentebb említett decretuma előbb idézett 31-ik cikkelyének tartalmából s értelméből, következőleg az előbb leirt módon letett koronázási esküből is, e jelen törvényes rendelettel kizárják s eltávolítsák.*” <sup>25</sup> Bár a törvénycikk hatályon kívül helyeződött, a közfelfogásban továbbra is fennmaradt az a tudat, hogy a nemzetnek nem kötelessége engedelmeskedni a törvénytelen rendeletnek. Ha a vármegye közgyűlése törvénytelennek talált

<sup>21</sup> 1889. évi XXVIII. törvénycikk - a pénzügyi közigazgatás szervezetének változtatásáról. Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88900028.TV>

<sup>22</sup> KMETY i.m. 120-126.

<sup>23</sup> DR. BENKÓ Albert: *A M. KIR. Közigazgatási bíróság hatáskörének kiterjesztéséről* (1907. évi LX T.-CZ.). Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1913. 24-34.

<sup>24</sup> 1222. évi XXXI. törvénycikk. - *hogy az előlbocsátott cikkelyek arany pecsét alatt írásba foglaltatván, külön-különbféle őriző helyekre adassanak és tétessenek el.* Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=22200031.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?keyword%3D1222.%2520>

<sup>25</sup> 1687. évi IV. törvénycikk.- *Jeruzsálemi II. Endre király 1222. évi 31. törvénycikkelyét bizonyos részében megmagyarázzák.* Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=68700004.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?keyword%3D1687>

valamilyen rendeletet, akkor azt feliratban jelezte a kormánynak. Abban az esetben, ha a felirata nem vezetett eredményre, akkor nem hajtotta végre, hanem „*tisztelettel félretette.*”

A kormány, mivel a legfőbb végrehajtó szerve a vármegye volt, a nem végrehajtott rendeletekbe beletörődött vagy fegyveres erővel, kormánybiztossal vagy királyi biztossal hajtatta végre. Az igazgatási szervezetnek és az akkori fejletlen közlekedési viszonyoknak köszönhetően inkább az előbbi, tehát a beletörődés jellemezte ezen döntéseket. A vármegyék tudatában voltak hatalmi pozíciójuknak, ennek köszönhetően vigyáztak arra, hogy a „*rendeletek törvényessége felett való őrködés kijátszható ne legyen.*”<sup>26</sup> Ennek köszönhetően a XIII. században kialakult nemesi önkormányzat, a XIX. század első harmadára olyannyira megerősödött, hogy a megye területére érvényes statútumok alkotása, valamint a tisztviselők választása vitathatatlan helyhatósági jogosultság lett, így a nemesi közgyűlés szigorúan szűrte az uralkodói leiratokat.<sup>27</sup>

A vármegyék számára ugyanakkor biztosítékul szolgált az a tényező is, hogy a kormánytól származó minden rendelet, kizárólag a vármegyék kongregációjához szólhatott és csak abban az esetben voltak ezen rendeletek foganatosíthatók, ha a kongregáció annak végrehajtását elrendelte.<sup>28</sup>

Az 1848. évi III. törvénycikk - független magyar felelős ministerium alakításáról – 26.§-a kimondja, hogy „*Az ország minden törvényhatóságainak eddigi törvényes hatósága ezentúl is teljes épségében fentartandó.*”<sup>29</sup> Stipta István álláspontja szerint, az ezentúl kifejezést Kossuth a parlamentáris kormányzati időszakra is érvényesnek tekintette. A vármegyei passzív ellenállás joga, a centralista<sup>30</sup> irányzat képviselői szerint azonban ezen törvénycikk 32. §-ának c. pontjába ütközött, mivel a törvénycikk kiköti, hogy „*A törvények végrehajtásában, vagy a közcsend és bátorság fentartásában elkövetett mulasztásokért, a mennyiben ezek a törvény által rendelkezésükre bízott végrehajtási eszközökkel elháríthatók valának.*”<sup>31</sup>

Az első jelentősebb vármegyék rendezéséhez kapcsolódó törvénycikk a dualizmus korában Magyarországon az 1870. évi XLII. törvénycikk, mely a köztörvényhatóságok

---

<sup>26</sup> DR. BENKÓ i.m. 25.

<sup>27</sup> STIPTA István: *Vármegyei reform a törvényhozás előtt (1844-1848)*. Acta Universitatis Szegedienesis De Attila József Nominatae, Szeged, 1991. 315.

<sup>28</sup> DR. BENKÓ i.m. 25.

<sup>29</sup> 1848. évi III. törvénycikk - független magyar felelős ministerium alakításáról. Forrás: [1848. évi III. törvénycikk - 1. oldal - Ezer év törvényei \(jogtar.hu\)](https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-torvenycikk-1.oldal-Ezer-ev-torvenyei-jogtar.hu)

<sup>30</sup> A megyei önkormányzat eltörléséért és a központi hatalom kialakításáért harcoló haladó politikusok. (A magyar nyelv értelmező kéziszótára) <https://www.arcanum.com/hu/online-kiadvanyok/Lexikonok-a-magyar-nyelv-ertelmezo-szotara-1BE8B/c-2232B/centralista-2250D/>

<sup>31</sup> 1848. évi III. törvénycikk i.m.

rendezéséről rendelkezik. Ezen törvénycikk tartalmaz olyan szakaszokat, amelyek a passzív ellenállási joghoz kapcsolódnak. Ezek a következők:

**2.§** „... a törvényhatóság (...) a kormánnyal közvetlen érintkezik.”,

**5.§** „(...) A szabályrendeletek a törvénnyel, s a kormánynak hatályban levő szabályrendeleteivel nem ellenkezhetnek, a községek (faluk, mezővárosok) önkormányzati jogait nem sérthetik”

**15.§** „(...) A törvényeket és a kormánynak a törvényhatósághoz intézett rendeleteit a törvényhatóság területén a törvényhatóság hajtja végre, saját közegei által.”

**16. §** „A törvényhatóság jelen törvény korlátaiban közölt felirhat egyes kormányrendelet ellen a végrehajtás előtt, ha azt törvénybe ütközőnek, vagy a helyi viszonyok miatt célszerűtlennek tartja. De ha a miniszter a felhozott indokok ellenére a végrehajtást követeli, vagy ha a törvényhatóságot hozott határozatának foganatosításától másodizben eltiltja, a kormányrendelet azonnal és feltétlenül teljesítendő és végrehajtandó.”

Szintén ezen törvénycikk 58.§-a rendelkezik az alispán jogköreiről is, melyben többek között a feladatai közé sorolja a kormány rendeleteinek végrehajtását is, azonban azzal a kikötéssel, hogy ha az adott jogszabály törvénybe ütközne, kivitelezhetetlen vagy káros lenne a vármegyére nézve, abban az esetben köteles jelentést tenni 24 órán belül a főispánnak, annak távollétében az illetékes miniszternek. Amennyiben a miniszter a felirat ellenére is megtartaná ezen rendeletét, de az alispán továbbra is megtagadja annak végrehajtását, utóbbi köteles a főispán számára azonnal jelentést tenni. Ezt követően az alispán a főispán utasítására (távollétében a nevében) legfeljebb 10 napra összehívja a rendi közgyűlést, akiknek kötelességük megtárgyalni az esetet. Ezen felül az alispán felel a fentebb említett 16.§-ért is, illetve „örkődik, hogy a kormányrendelet ellen intézett felirat 3 nap alatt felterjesztessék”.

A köztörvényhatóságokról szóló törvénycikk rendelkezik azonban a főispánok ideértendő feladatáról is, mely a következő: „indokolt felterjesztést tesz a kormánynak, ha az alispán vagy polgármester valamely kormányrendeletet végrehajthatónak nem vél, (58. § d) pont); mely felterjesztéshez az alispán, illetőleg polgármester nyilatkozata is csatolandó;”<sup>32</sup>

Az idézett törvénycikk szakaszainak értelmezésével megállapítható, hogy bár a törvényhatóságoknak továbbra is joguk volt a kormány rendeleteinek törvényességét és célszerűségét „örizni”, azonban ez a „törvényesség fölötti örködés” onnan is érzékelhető, hogy meggyengült, hogy az alispánra bízta ezt a törvénycikk 58. §-a, mivel a főispánnak az

<sup>32</sup> 1870. évi XLII. törvénycikk - a köztörvényhatóságok rendezéséről. Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87000042.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D28>

egzisztenciája a kormánytól függ. Továbbá a passzív ellenállási jog tompulása megfigyelhető a 16. §-ban kimondott azonnal és feltétlenül végrehajtandó kitételből, mely a felirat kormány általi elutasítása esetén is fennáll.<sup>33</sup>

A törvényhatóságokról szóló 1886. évi XXI. törvénycikk 9. §-a elvette a „rendőri” szót az 1870. évi XLII. törvénycikk 16. §-ából. („(...) az állam veszélyeztetett érdekei miatt halaszthatlan rendőri intézkedést tárgyzó kormányrendelet...”<sup>34</sup> – „(...) az állam veszélyeztetett érdekei miatt halaszthatlan intézkedést tárgyzó kormányrendelet...”)<sup>35</sup> Ebből a korrekcióból kifolyólag, a kormány hatalmi pozíciója még erősebbé vált a vármegyékkel szemben, hiszen általánosan minden halaszthatatlan intézkedést érintő kormányrendeletre kiterjeszt az azonnali végrehajtás kötelezettségét.<sup>36</sup> Az utóbbi két törvénycikk tanulmányozás során érthető, hogy miért veszítették el a vármegyék a bizalmukat a passzív ellenállási joggal kapcsolatban.

A vis inertiae jogát a törvényhatóságok főképp 1905-ben, a Fejérváry-kormány alkotmányellenes kinevezése idején gyakorolták, mely az utolsó szervezett közjogi ellenállásnak tudható be.<sup>37</sup>

### 3.5. A politizálási jog

A vármegyék körében történő politizálás joga kivételes jognak számított a korszakban, más államok hasonló szerveihez viszonyítva. Ezen jognak köszönhetően a vármegyék hatalommérséklési lehetősége és alkotmányvédő szerepe még inkább biztosított, mivel megvitathatják az országos, illetve közérdekű ügyeket melyhez kapcsolódó megállapításaikat közölhetik egymással, illetve a kormánnyal is, továbbá álláspontjukat a képviselőházhoz közvetlenül felterjeszthetik.<sup>38</sup>

Már a követküldési és utasításadási jog megszüntét megelőzően is a vármegyék voltak a politikai irányítás mondhatni legfőbb tényezői, ugyanis „az utasításadási jog folytán a vármegyék kebelében felszínre jutott felfogásnak kellett dominálni az országgyűlésen vagy legalább az alsótáblán is.”<sup>39</sup> Ezen jogkörük megszűnése után sem volt elhanyagolhatónak tekinthető a politikai hatalmuk, mivel a közvélemény kialakítására és irányítására továbbra is ráhatásuk volt.

---

<sup>33</sup> DR. BENKÓ i.m. 26-27.

<sup>34</sup> 1870. évi XLII. törvénycikk i.m.

<sup>35</sup> 1886. évi XXI. törvénycikk i.m.

<sup>36</sup> DR. BENKÓ i.m. 28.

<sup>37</sup> STIPTA i.m. (2020). 276.

<sup>38</sup> DR. BENKÓ i.m. 30.

<sup>39</sup> DR. BENKÓ i.m. 31.

Az 1886. évi XXI. törvénycikk 46. §-a kimondja, hogy „(...) Rendkívüli közgyűlést a főispán, saját hatáskörében vagy közgyűlési határozat folytán bármikor, az alispán és polgármester pedig csak kivételesen, t. i. ha a főispáni szék üres, vagy a főispán akadályozva van, a mutatkozó szükséghez képest hívhat össze.”<sup>40</sup> Ezen szakasz értelmében a főispánnak nem kötelező rendkívüli közgyűlést összehívnia, pusztán összehívhat, melyből kifolyólag, ha nem akarja, hogy egy törvényszék nyilatkozzon egy adott rendkívüli helyzettel kapcsolatban, akkor ily módon megakadályozhatja azt.<sup>41</sup>

#### 4. Előzmények, az ellenállás kiváltó okai

##### 4.1. 1822/23

A lipcsei győzelmet és Napóleon lemondását követően összeült a győztesek kongresszusa Bécsben. A kongresszus célja elsősorban a hatalmi viszonyok tisztázása volt, melyet az angol egyensúlypolitika szellemében határoztak meg. A kongresszussal egyidőben 1815. szeptember 26-án I. Ferenc osztrák császár és magyar király, I. Sándor Orosz cár és III. Frigyes Vilmos porosz király létrehozta a Szent Szövetséget, Európa rendjének védelme érdekében, amely a krími háború kirobbanásáig jelentős befolyással volt a kontinens népeinek konfliktusaira tekintettel. Célja a dinasztikus elv biztosítása, a forradalmi, illetve társadalmi változások megakadályozása volt.<sup>42</sup> Alapokmánya értelmében „(...) a három szerződő uralkodó az igaz és felbonthatatlan testvériség kötelékei által egyesítve marad, honfitársaiknak tekintve magukat; minden alkalommal és minden helyen segítséget és támogatást nyújtanak egymásnak...”<sup>43</sup>

Az 1820-as troppeui kongresszust - ami a második kongresszusa volt a Szövetségnek - a spanyol és itáliai megmozdulások okán, az orosz cár hívta össze, kezdeményezve az osztrákok intervencióját az itáliai lázadások leverésére. November 19-én Ausztria, Oroszország és Poroszország aláírták, hogyha a kontinensen kirobban bármilyen fegyveres forradalom, akkor azt a status quo érdekében le kell verni. 1821 januárjában a laibach-i kongresszuson Ausztria meg is kapta az engedélyt arra, hogy rendet tegyen Itáliában.<sup>44</sup>

---

<sup>40</sup> 1886. évi XXI. törvénycikk.

<sup>41</sup> DR. BENKÓ i.m. 33-34.

<sup>42</sup> MÁTHÉ Gábor: *Szent Szövetség – A magyar közjogi formula – kettős monarchia*. Pro Publico Bono – A magyar közigazgatás. 2015/2. 4-5.

BENDA Kálmán: *Magyarország Történeti Kronológiája II. 1526-1848*. Akadémia Kiadó, Budapest 1982. 632.

<sup>43</sup> kkkAllianzvertrag zwischen dem Kaiser von Rußland Alexander I., dem Kaiser von Österreich Franz II. und dem König von Preußen Friedrich Wilhelm III. - ["Heilige Allianz"] - Vom 26. September 1815. Forrás: <http://www.documentarchiv.de/nzjh/1815/heilige-allianz.html#fn01>

<sup>44</sup> MAJOROS István: *Nemzetközi Kapcsolatok 1789-1914*. In.: VADÁSZ Sándor: *19. századi egyetemes történelem 1789-1914. Európa és az Európán kívüli országok*. Osiris Kiadó, Budapest, 2011. 36.

Miután Bécs megszilárdította hatalmi pozícióit Európában és 1821-be sikert aratott a forradalmi mozgalmakkal szemben, a kormányzat saját érdekeit szerette volna érvényre juttatni az adópolitikában és újoncmegajánlásban. Ezen céljai elérése érdekében még mindig nem hívta össze az országgyűlést, gyengítette a közigazgatást és a vármegyei rendek megosztására törekedett.<sup>45</sup> Az 1822/23-as vármegyei ellenállások kiobbantó oka az újoncok kivetése és a de facto adóemelés volt, melyet a rendek az országgyűlés összehívása nélkül nem akartak végrehajtani.

Az uralkodó a nápolyi helyzetre tekintettel a Troppauban kiadott rendeletében 35 000 újonc kiállítását kérte, majd Laibachban 1821-ben kiadott parancsában, már csak azon újonchátralékokat követelte, amelyek 1813-ban 60 000 fő, 1815-ben pedig 30 000 főre rúgott. A két hátralék tehát összesen 90 000 fő volt. Mivel az uralkodó már az említett két évben is az országgyűlés hozzájárulása nélkül vetette ki ezen számokat, így rendelete ellenállásba ütközött.<sup>46</sup>

Ezt követően 1822. augusztus 13-ai veronai pátensében az 1811-12. évi országgyűlésen meghatározott adóösszeg megfizetésére szólította fel a rendeket, mégpedig ezüstpénzben.<sup>47</sup>

Az 1811/12. évi pozsonyi országgyűlés a váltócédulák és a fizetőeszközök értékének szabályozását tárgyalta. I. Ferenc indítványozta, hogy az eddig használt bankók, illetve rézpénzek értékét 1/5 értékére csökkentsék, illetve vezessenek be váltócédulákat is. Ezen felül a két garast, illetve a negyed-, fél és egy krajcárt teljes egészében vezessék ki a forgalomból. Az országgyűlés érveket sorolt fel a váltócédulák használata mellett és ellen is. Kitértek arra, hogy ha nincs vonatkozó szabályozás a váltócédulákra, akkor azzal visszaélhetnek annak használói, tehát rontják annak értékét, azonban az is negatívan befolyásolná, ha csupán a törvényi szabályozás okán használnák azt, illetve, ha nem ismernek el annyi értéket, mint amennyit az foganatosít, akkor a hitelező bukhat is rajta. Megállapítható, hogy bizalomhiány állt főképp a vita háttérébe, mivel az eddigi tapasztalatok alapján a váltócédulák nem tűntek nyereséges konstrukciónak. Szilas József ítélőmester az ország rendjeinek részéről kinyilvánította, hogy az Őfelsége által megfogalmazott javaslatot nem fogadják el, ugyanis a rendek úgy vélik, hogy igazságtalan az a fajta döntés, melyben a hitelező kárt szenved, egyfelől

---

<sup>45</sup> SOÓS István: *A Habsburg-kormányzat és a magyar rendek 1812 és 1825 között* – Előadások a Történettudományi Intézetben. 111-112. Forrás: [https://tti.abtk.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/tsz/tsz2007-1/091-118\\_Soos.pdf](https://tti.abtk.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/tsz/tsz2007-1/091-118_Soos.pdf)

<sup>46</sup> HORVÁTH Mihály: *Huszonöt év Magyarország történelméből*. Ráth Mór, Pest, 1868. 94-98.

<sup>47</sup> SOÓS i.m. 111-112.

azért, mert a váltócédulát nem a megfelelő arányában fogadják el, másfelől azért, mert a papírpénz értéke nem annyi, mint az arany vagy ezüst pénzé.<sup>48</sup>

Az adó kérdéséről a bécsi udvar és a magyar királyi kormányshékek között már 1820-ban elkezdődtek a tárgyalások. Az 1812-es országgyűlésen kiszabott 5 200 000 forint értékű váltócédulában meghatározott adót 1821 november 1-től ezüstpénzben rendelte az uralkodó beszédeni.<sup>49</sup> 1822.-re, bár stabilizálódott a papírpénz és az ezüstpénz értékaránya, még így is két és félszer több volt az adóösszeg aránya 1812.-hez képest.

Mivel az adót korábban is ezüstpénzben ajánlották meg és hajtották be, így jogi szempontból nem tekinthetők törvényellenesnek. Ennek ellenére József nádor, illetve Koháry Ferenc herceg és kancellár feliratban kérte az udvart, hogy helyezték alkotmányos keretek közé a rendeleteket. A kormányzat azonban figyelmen kívül hagyta ezen javaslatokat.<sup>50</sup>

A rendeletek ellen 46 vármegye nyújtott be panaszt, melyek közül 26 vármegye a király második leiratát követően sem volt hajlandó végrehajtani az újoncozással kapcsolatos pátensben rögzített utasításokat, az adórendeletet pedig két uralkodói leiratot követően is 19 vármegye megtagadta. 1822. szeptemberére 8 vármegye maradt csupán melyek mindkét tárgyban, 4 vármegye pedig az adózás tárgyában mutatott ellenállást.<sup>51</sup>

#### 4.2. 1905/06

1904. november 15-én Tisza István új házszabályjavaslatot terjesztett az országgyűlés elé, amellyel megakadályozhatta volna azt, hogy a megengedett technikai eszközökkel ellehetetlenítsék a döntéshozatalt. A javaslatban kezdeményezte, hogy az úgynevezett állami szükségletekkel kapcsolatos ügyeket záros határidőn belül kötelezően tárgyalják meg. 1904. november 18.-án az obstrukciónak és az azt megállítani próbáló kormánypárti akcióknak az úgynevezett zsebkendőszavazás<sup>52</sup> lett a következménye.<sup>53</sup> Ez a mozzanat erősen megrázta a politikai közvéleményt.

---

<sup>48</sup> Országgyűlési jegyzőkönyvek, irományok: 1790-1825 Felséges Első Ferentz austriai tsászár, Magyar, és Cseh ország koronás királyától Pozsony szabad királyi városába 1811-dik esztendőben, kis-asszony havának 25-dik napjára rendeltetett Magyar ország gyűlésének jegyző könyve (Pozsony, 1811-1812) 28-29., 232-233., 1634-1635. Forrás: [https://library.hungaricana.hu/hu/view/Orszaggyules\\_ReformkorElottiDok\\_1811-1812/?pg=0&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/Orszaggyules_ReformkorElottiDok_1811-1812/?pg=0&layout=s)

<sup>49</sup> HORVÁTH i.m. 103.

<sup>50</sup> SOÓS i.m. 112.

<sup>51</sup> SOÓS i.m. 112.

<sup>52</sup> az elnök szavazásra teszi fel a kérdést, és állítólag zsebkendőjével jelez a kormánypártiaknak, akik ezt a hangzavarban nem hallhatják: most kell felállással szavazni. A kormánypárt feláll, s a határozat illetően elfogadása után felolvassák az ülészakot berekesztő királyi kéziratot.

<sup>53</sup> BOROS Zsuzsanna-SZABÓ Dániel: Parlamentarizmus Magyarországon (1867-1944) Parlament, pártok, választások. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014. 36.

A puccs sokak szemében nagyobb bűnnek minősült, mint a parlament megfelelő működését gátló obstrukció. A képviselőházban ezt követően zavargások következtek be, majd az ülésszakot 1905. december 13-ig elnapolták. A november 18-án történt események következtében, a Szabadelvű Párt azon tagjai, akik bár nem értettek egyet az ellenzék képviselőház normális működését gátló ellenzékkel, de Tisza István erőszakos lépését is ellenezték, gróf Andrássy Gyula vezetésével kiléptek a pártból.<sup>54</sup> Még ezen év november 19-én az ellenzék összefogott és koalíciót alakított Tisza pártja ellen, ahova a pártokon kívül, többek között Andrássy Gyula, Kossuth Ferenc és Apponyi Albert is csatlakozott. December 13-án az országgyűlés újból összeült, de az eluralkodó anarchia miatt ismét feloszlatták azt. Az 1905 február 25-én megnyíló országgyűlésre, januárban kezdődtek meg a választások, ahol az ellenzék példátlan összefogást tanúsított a regnáló kormánypárttal szemben. Támogatói között tudhatta azon híres arisztokraták, illetve nagybirtokosok patronálását, akik a Szabadelvű pártot elhagyták, ezen felül több helyen a karhatalom és a hatóságok is az ellenzék mellé álltak. Az uralkodó a helyzetet látva 1905 január 3-án feloszlatta az országgyűlést és új választásokat írt ki.<sup>55</sup>

A választások eredménye az ellenzéknek összesen 254 mandátumot hozott, ebből csak a Függetlenségi párt 166-ot szerzett meg. A kormányon lévő Szabadelvű párt 159 mandátumot szerzett, így megbukott, ami azért is volt kiemelkedő fontosságú, mert a kormánypárt 1865/66 óta nem szenvedett vereséget.<sup>56</sup>

A választások eredményeit figyelembe véve a képviselők egyetértettek abban, hogy koalíciós kormány megalakítására nincs lehetőség, illetve azt is lehetetlennek tartották, hogy az ellenzéki 48-as pártból bízson meg az uralkodó kormányalakítással valakit. A választások után Tisza lemondott. Bár Ferenc József szívesen látott volna egy Andrássy Gyula által vezetett kormányt, de katonai követelések nélkül. Andrássy azonban a koalícióhoz csatlakozott. Az uralkodónak azonban döntenie kellett, így az udvar a parlamenti többség mellőzésével báró Fejérváry Gézát, volt honvédelmi minisztert, majd darabonttestőrség parancsnokát bízta meg a kormányalakítással. Fejérváry június 21-én a képviselőház számára felolvasta az uralkodó leiratát kinevezéséről, melyet a jelenlévők nagyrésze felháborodva fogadott.<sup>57</sup> Június 18-án

---

<sup>54</sup> SZABÓ Dániel: *Köztörténet*. In: Drótos László – GÓCZÁN Andrea – (szerk.): *Kettős kötődés*, Enciklopédia, Humana Egyesület, Budapest, 2014. 42.

<sup>55</sup> KOVÁTS Dénesné: *Zemplén megyei országgyűlési követválasztások*, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc 1989. 50.

<sup>56</sup> PAPP József: Az 1887 és 1905 közötti országgyűlési választások eredményeinek statisztikai vizsgálata. Forrás: [http://acta.bibl.u-szeged.hu/29715/1/kek\\_004\\_005\\_041-049.pdf](http://acta.bibl.u-szeged.hu/29715/1/kek_004_005_041-049.pdf)

<sup>57</sup> Képviselőházi napló, 1905/1/38. Forrás: [https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK\\_KN-1905\\_01/?pg=0&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1905_01/?pg=0&layout=s)

alakult meg a kormány, majd a képviselőház június 21-én meghirdette a nemzeti ellenállás programját az alkotmányellenes kormánnyal szemben.

## 5. Zemplén vármegye reagálása a történetekre

### 5.1. 1822/23

1822. szeptember 15-én Malonyay János, az elnöklő főispáni helytartó (megnevezései ezen felül a szövegben: főispáni adminisztrátor, későbbiekben királyi biztos) felolvasta az uralkodó rendeletét, melyben kéri a vármegyét, hogy a korábban váltócédulában szedett adót ezt követően pengőben fizessék be. Engedélyezi továbbá, hogy a vármegye tisztviselői is ezen formában vegyék fel fizetésüket, ezentúl a köznép számára az adót a következő két évre elengedi.<sup>58</sup> A nemesi vármegyékben a tisztviselők közé tartozott, tartoztak a főispán, az alispán, a vármegyei jegyzők, az adószedők, az árvaszéki elnök, a tiszti ügyész és az esküdtek.<sup>59</sup>

A rendek a király parancsára azt a választ adták, hogy ezen tárgykörben az országgyűlésnek szükséges határozatot hoznia, tehát ha adót szeretne emelni, előbb hívja össze azt. A segedelmekről és adózásról szóló 1790/91. törvénycikk kimondja, hogy az uralkodó az országgyűlés összehívása nélkül semmilyen formátumú adót nem fog kiszabni, sem emelni, ahogyan a katonaságra fordított adót is csak az ő megkérdezésükkel állapíthatja meg.<sup>60</sup>

A törvénycikk utal továbbá az 1715. évi VIII., illetve az 1741. évi XXII. törvénycikkre is.<sup>61</sup> A hivatkozott felkelésről és adózásról szóló 1715. évi VIII. törvénycikk 2. §-a szintén kimondja, hogy a katonaságra szánt adókat, az országgyűlés tárgykörébe tartozó kérdésnek kell tekinteni, így határozni abban, csak azok beleegyezése mellett lehetséges. A 3., illetve 4. § értelmében: „3. § *Ha pedig a véletlen ellenséges betörésnek rendkívüli esete merülne fel, vagy a változó s előre nem látható rögtönös háboru tekintete az ilyen fontos ügy tárgyalásának rendes módozatát s alakját nem engedné: ily esetekben ugyanazon karok és rendek nemcsak tanácsosnak, hanem szükségesnek is találták, hogy a nádorispánt és az ország primását, meg a főpapokat, bárókat, a királyi ítélő táblát, a megyét és szabad királyi városokat, a mennyire lehet, s minél nagyobb számban az országban, s nem azon kívül, összehívják.* 4. § *Kik megvizsgálván az ily véletlen szükség okát, s azt az ország hasznára és szükségére elegendőnek*

<sup>58</sup> MATOLAY Etele: *A legújabb kor 1815-1849.* in.: BOROVSZKY Samu: *Magyarország vármegyéi és városai - Zemplén Vármegye* 449-450.

<sup>59</sup> BARNÁ Attila – HORVÁTH Attila – MÁTHÉ Gábor – TÓTH Zoltán József – *Magyar állam- és jogtörténet.* (szerk.: HORVÁTH Attila), Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Közigazgatás-tudományi Kar, Budapest, 2014. 120-124

<sup>60</sup> MATOLAY i.m. 449-450.

<sup>61</sup> 1790/91. évi XIX. törvénycikk - *a segedelmekről és az adózásról.* Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=79000019.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?keyword%3Dad%25C3%25B3>

ismervén s találván: az ily adókiivetés dolgában (s nem az ország egyéb ügyeiben is) tanácskozhasanak és határozhasanak.”<sup>62</sup> Az 1741. évi XXII. törvénycikk, pedig magyarázatot ad az 1715. évi 8. törvénycikk 3. és 4.§-a, kiemeli, hogy az említett összejövetelet csak abban az esetben lehetséges megtartani, ha az országot háborús veszélyhelyzet fenyegeti.<sup>63</sup>

Abból kifolyólag, hogy a rendek figyelmen kívül hagyták az uralkodó korábbi rendeltét, az 1822. december 13-án tarott közgyűlésen felolvasott újabb határozatban már parancsként adta a vármegye számára annak teljesítését. A vármegye tisztviselői azonban ismételten nem hajtották végre azt. Élve felirati jogukkal, kérték az uralkodót, hogy gondolja át ezen döntését, melyet azzal indokoltak, hogy a conventió,<sup>64</sup> illetve a papírpénz is ritka a vármegyében, így tehát ameddig nem tudják a meglévő pénzt beváltani, addig kérik öfelségét, hogy engedélyezze számukra a forgalomban lévő fizetőeszközök használatát. Ezenfelül ismételten felhívták az uralkodó figyelmét arra, hogy az adóemelés tárgyköre az országgyűlés elé tartozik.<sup>65</sup>

## 5.2. 1905/06

*Jöjjön el a keddi megyegyűlésre minden bizotsági tag. Had lássuk Zemplénvármegyét lelkesen egyesülve a magyar alkotmány elszánt védelmében, hadd lássa az ellenség, hogy erős még az alkotmánynak ez az ősi bástyája, - s bátran és büszkén dacol a zsarnokság egész pokolhadának ostromával!” (Buza Barna)<sup>66</sup>*

A Zemplén politikai hírlap 1905. június 17-i számában beszámolt arról, hogy az uralkodó Fejérváry Gézát nevezte ki és szólította fel kormányalakításra, továbbá afelől, hogy hivatalos jelentések szerint a báró átmeneti kormányt tervez. Az ellenzék tagjai csalódottak, híveik társadalmi bojkottot hirdetnek.<sup>67</sup>

A helyi ellenzéki újság, melynek főszerkesztője Búza Barna (aki Sátorajújhelyben lett képviselő), hasábjain a következő felhívás jelent meg: „A vármegyebizottság tagjait tisztelettel kérem, hogy a június 20-iki megyegyűlés előtt, június 20-ikán, kedden délelőtt 8 órakor legyenek szivesek a függetlenségi kör helyiségében összegyűlni a politikai helyzetben való állásfoglalás megbeszélése végett. Azért kérem erre az összes megyebizottsági tagokat, s nem csak az eddigi

<sup>62</sup> 1715. évi VIII. törvénycikk - a felkelésről és adózásról. Forrás:

<https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=71500008.TV&targetdate=&printTitle=1715.+%C3%A9vi+VIII.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev>

<sup>63</sup> 1741. évi XXII. törvénycikk - az 1715. évi 8. cikkelyben jelzett összejövetelet magyarázatáról. Forrás:

<https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=74100022.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D24>

<sup>64</sup> A conventió pénz elősegítette az ezüstpénzek forgalmát, szabályozva azok címleteit, értékét, paramétereit, kezdve a talléroktól egészen a garasig. Az intézmény 1753-ban jött létre és kisebb megszakításokkal 1857-ig érvényben maradt. Forrás: SZANTAI Antal: *Adók a 18. századi Magyarországon*. Rubicon, 2012/6.

<sup>65</sup> MATOLAY i.m. 449-450.

<sup>66</sup> Felsőmagyarországi Hírlap 1905/8/40

<sup>67</sup> Zemplén 1905/33/66.

*ellenzéket, mert tudom az alkotmány védelmében egyek vagyunk s egyek leszünk mindnyájan kivétel nélkül!*”<sup>68</sup> A felhívást Pekáry Gyula, a vármegyei függetlenségi párt elnöke tette közzé, mely mozzanat volt az első lépése a később megindított ellenállásnak.

Ugyanezen számban Buza Barna egy cikket is megjelentetett *„Cselekedjék a vármegye!”* címmel. A cikkben szót ejtett arról, hogy szerinte alkotmányellenesnek minősül a Fejérváry kormány kinevezése, ugyanis azt nem a parlamenti többségből nevezték ki. Álláspontja szerint az eseményeket követően Ferenc József még törvényes, de nem alkotmányos király és a magyar alkotmányosság attól a naptól kezdve szünetel. Utalt arra, hogy bár a szomszédos Borsod vármegye még csak az alkotmányellenes kormányzás bekövetkezésének valószínűségéről beszél, Zemplénnek ezt egy valós problémaként kell kezelnie. Meggyőződése szerint a vármegye ki fog állni a törvénytelen helyzet ellen, ahogyan annak tisztviselői is, viszont szükséges az, hogy ezt ki is nyilvánítsák. Kéri, hogy ameddig az alkotmányellenes állapot tart, addig minden hónapban, legalább egyszer tartsanak megyegyűlést, amelyet előre tervezzenek meg, mivel rendkívüli közgyűlést csak a főispán jogosult összehívni.<sup>69</sup>

A június 20-i gyűlésen Zemplén vármegye kimondta a törvénytelen kormánnyal szembeni ellenállását. A törvényhatósági bizottság, politikai pártállásra való tekintet nélkül egyhangúlag fejtette ki véleményét az alkotmány megsértésével szemben. Kimondták, hogy a törvényhatóság, a most kinevezett és a későbbiekben kievezett kormány törvényes rendelkezéseit végre fogja hajtani, azonban a törvénnyel ellenkező rendeletek végrehajtását megtagadja.<sup>70</sup>

A bizottság utasítja tisztviselőit, hogy a fennálló törvényekkel ellenkező rendeleteket tagadják meg. Tagadják meg az meg nem szavazott adók behajtására, a meg nem ajánlott újoncok állítására vonatkozó rendeleteket. Abban az esetben, ha a hatalom a törvényekhez való ragaszkodásuk miatt felfüggeszteni vagy elmozdítani akarná őket, akkor se mondjanak le.

Mivel törvényesen megszavazott költségvetés nincs, ezért a törvényhatóság utasítja a főszolgabírókat, hogy az adók behajtását is szüntessék meg, illetve az önként fizetett adók elfogadását tiltsák be.

Felhívja az alispán figyelmét az 1886. évi XXI. törvénycikk 68.§-ban található felirati jogára. Illetve azért, hogy a *„törvényhatósági bizottság az alkotmány védelme körül való*

---

<sup>68</sup> Felsőmagyarországi Hírlap 1905/8/40

<sup>69</sup> Felsőmagyarországi Hírlap 1905/8/40

<sup>70</sup> Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár – Sátoraljaújhelyi Fióklevéltár - Zemplén vármegye törvényhatósági bizottságának jegyzőkönyvei 1905. (továbbiakban M.N.L.B-A-Z.M.S.F.L. Zemp.Törv.Biz.Jk.) 506-507.

*kötelességeit lelkiismeretesen teljesíthesse, az 1886. évi XXI. törvénycikk 46. §-ában foglalt jogánál fogva már most kimondja, hogy mindaddig míg az alkotmányellenes állapot fennállt, havontakint legalább egyszer rendkívüli közgyűlést tart.*”<sup>71</sup>

A Zemplén politikai hírlap június 24-iki számában a június 20-án tartott megyegyűlést méltatta, erélyességének és alkotmányvédő szellemének köszönhetően. Utalt arra, hogy a vármegye már egy nappal báró Bánffy Dezső felszólalása után megtette azt, amire a képviselő kérte őket. Így Zemplén vármegye hazafisága egy szinttel feljebb lépett.<sup>72</sup> Bánffy Dezső az Uj Párt képviselője, június 21-én tartott képviselőházi felszólalásában alkotmányellenesnek titulálta a kormányt és hangsúlyozta, hogy ameddig ez a helyzet fennáll, addig adót beszedni és újoncokat kiállítani nem szabad.<sup>73</sup>

A soron következő közgyűlést 1905. július 8-ára tűzték ki. Ezen közgyűlésen a törvényhatóság, tartva attól, hogy a kormány újoncmegajánlási jogát póttartalékosok behívásával, illetve önkéntes belépések elfogadása által megpróbálja az újoncmegajánlási jogát megkerülni, betiltotta a vármegye területén a katonai behívók kézbesítését, ezenfelül utasította a főszolgabírókat a közjogi előjárókat és Sátoraljaújhely polgármesterét, hogy önkéntes belépéshez tartozó bizonyítványt senkinek se adjanak. Továbbá felhívta a vármegye lakosságának figyelmét, hogy az adóhátralékok elkerülése végett, az esedékes adókat helyezték el valamilyen pénztáratban. Ugyanezen a közgyűlésen Dókus Gyula alispán elnökletével megalakult a százas bizottság is, amely ellenőrző funkcióval rendelkezett a törvények pontos megtartása felett.<sup>74</sup> A szervezet a vármegyei ellenállás egyik főbb mozgatórugója volt. Tagjai korábban a Szabadelvű párt tagjai voltak, azonban a történetek hatására ellenzékiivé váltak. Megalakulásukat követően a törvényhatósági bizottság utasította az alispánt, hogy ezentúl minden vonatkozó rendeletet mutassanak be a százas bizottságnak is.<sup>75</sup>

Lényegében ez a szervezet irányította a törvényhatósági bizottság mellett a megyei ellenállást. Tagsága előzőleg, szinte kivétel nélkül szabadelvű volt, de az események hatására átpártoltak az ellenzékhez és hűen kitartottak mellette, illetve az ellenállási mozgalom mellett. A törvényhatósági bizottság utasította az alispánt illetve hivatalát, hogy minden közjogi vagy politikai jelentőségű kormányrendeletet a százas bizottságnak mutasson be,

Ugyanezen a közgyűlésen Dókus Gyula alispán elnökletével megalakult a Százas Bizottság is, amely ellenőrző funkcióval rendelkezett a törvények pontos megtartása felett.

<sup>71</sup> Zemplénvármegye nyári közgyűlése – Zemplén, 1905.06.20

<sup>72</sup> Történelmi napok - Zemplén 1905/06.20.

<sup>73</sup> Képviselőházi napló, 1905. I/1905/38.

<sup>74</sup> M.N.L. B-A-Z.M.S.F.L. Zemp.Törv.Biz.Jk. 502-503.

<sup>75</sup> KOVÁTS i.m. 58.

Kmety Károly megfogalmazásában „*Törvényhatóság alatt a népességnek meghatározott területen az önkormányzati elv szerint alkotott s elsősorban a közigazgatás feladatira hivatott testületét (Corporatio) értjük.*”

A törvényhatóság négy főbb alkotórészből áll össze, melyek a következők: az államterület egyes része, amelynek törvényileg nincs meghatározott nagysága; a népesség, melynek száma szintén nincs törvényileg szabályozva; a törvényhatósági szervezet, amely részben törvények hatása alatt jár el, részben pedig autonóm szabadsággal rendelkezik; végül pedig a törvényhatósági hatáskör, - mely alkotóelemre használják legtöbbször magát a kifejezést is - , „*azon állami természetű (és eredetű) közhatalom, mi által a törvényhatóság szervezete hatályosul*”.<sup>76</sup>

Az 1876. évi XXXI. törvénycikk értelmében a polgári átalakulás korában a törvényhatóságok négy típusát különböztethetjük meg. A vármegyét, a törvényhatósági jogú várost, Budapest fővárost és a különleges jogállású Fiumét tengermelléket.<sup>77</sup> A vármegyék és törvényhatósági jogú városok között közigazgatási hatáskör és szervezet tekintetében is számos eltérés található, főképp a területi és lakossági arányok eltéréseinek, illetve annak a szintén nem elhanyagolható tényezőnek köszönhetően, hogy a vármegyei közigazgatás alá több község tartozik, amelyek külön közigazgatási egységet képeznek.<sup>78</sup>

A 1886. évi XXI. törvénycikk 2. §-a kimondja, hogy „*A törvényhatóságok jövőre is gyakorolni fogják a törvény korlátai között: a) az önkormányzatot; b) az állami közigazgatás közvetítését; c) ezeken felül a törvényhatóságok egyéb közérdekű, sőt országos ügyekkel is foglalkozhatnak, azokat megvitathatják, azokra nézve megállapodásaikat kifejezhetik, egymással és a kormánnyal közölhetik és kérvény alakjában a törvényhozás bármelyik házához közvetlenül fölterjeszthetik.*”<sup>79</sup> Az első két bekezdésben foglaltak tartoznak az adminisztratív hatáskörök csoportjába, míg a harmadik bekezdés a politikai hatáskörhöz sorolható.<sup>80</sup>

---

<sup>76</sup> KMETY i.m. 73.

<sup>77</sup> 1876. évi XXXI. törvénycikk i.m.

<sup>78</sup> KMETY i.m. 78.

<sup>79</sup> 1886. évi XXI. törvénycikk i.m.

<sup>80</sup> KMETY i.m. 79.

## 6. Az uralkodói válaszreakció

### 6.1. 1822/23

1823. május 21-én a főispáni helytartó, akit ekkora már február elsején az uralkodó udvari tanácsosnak is kinevezett,<sup>81</sup> előterjesztette, hogy őfelsége ragaszkodik a rendeletéhez, illetve jelezte azt is, hogy az uralkodó őt rendelte ki, mint királyi biztost a rendelet végrehajttatására is. Az uralkodó felségjogai között, megtalálható a főfelügyeleti jogkör is, mely az általános felügyeletet és az ellenőrzés jogát foglalja magába. Ennek értelmében a király az államigazgatási szervek, a törvényhatóságok, magántársulások, testületek, alapok, alapítványok, illetve a bevett egyházak felett gyakorol törvényességi felügyeleti jogot. Ezen szervek ellenőrzésének céljából, királyi biztost rendelhet ki.<sup>82</sup>

A rendek még a parancs felbontása előtt arra kérték a főispáni helytartót, hogy terjessze az uralkodó elé ismételtén azt a tényt, hogy ez az országgyűlésre jogkörébe tartozó ügy, tehát hívja össze azt. A főispáni adminisztrátor nem foglalkozott a rendek kérésével, a két parancsot a jegyzői hivattal kihirdettette, majd a közgyűlést berekesztette. Ezt követően a rendek ismételtén feliratban kérték az uralkodót, hogy ne királyi biztosok útján kormányozzon, hanem hívja össze az országgyűlést, melyben a nádor segítségét is kérték. I. Mátyás V. dekrétumának 7. és 8. cikkelye értelmében a nádor köteles meghallgatni a követeket, abban az esetben, ha az uralkodó ezt bármilyen okból kifolyólag nem tenné meg, illetve szintén köteles a panaszokat az uralkodó elé terjeszteni.<sup>83</sup> Lónyai Pál táblabíró felszólalásában hangsúlyozta, hogy a nemzet szereti és tiszteli uralkodóját, így a történekeért az uralkodót körülvevő tanácsosokat okolta, illetve kiemelte, hogy az ellenállás oka, csupán az alkotmányos szabadság megőrzése.<sup>84</sup>

Kazinczy Ferenc levelezést folytatott többek között báró Wesselényi Miklóssal, illetve Cserey Miklós erdélyi kormányzó tanácsossal is, melyekben dokumentálta a Zemplén, illetve a környező vármegyék történéseit. Levelezései, illetve Lónyai beszéde egyaránt visszatükrözik koruk politikai diskurzusának elemeit, ideértve az Európában zajló eseményektől tartást, illetve az alkotmánnyal szemben álló tanácsadók toposzát.

A zempléni közgyűléseken személyesen is részt vett, majd Cserey Miklósnak beszámolt arról. Kazinczy szerint „*a közgyűlés felemelő és méltóságteljes volt*”, még annak tükrében is, hogy a vármegye elutasította az uralkodó parancsát. Szemere István, első alispán felszólalását

---

<sup>81</sup> Magyar Kurir -1823.02.28 135. Forrás:

[https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarKurir\\_1823\\_1/?pg=128&layout=s](https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarKurir_1823_1/?pg=128&layout=s)

<sup>82</sup> BARNA Attila – HORVÁTH Attila – MÁTHÉ Gábor – TÓTH Zoltán József i.m. 77.

<sup>83</sup> I. Mátyás dekrétumai. Forrás: <https://mek.oszk.hu/01300/01396/html/02.htm>

<sup>84</sup> Lónyai Pál, Zemplén vármegye táblabírája közgyűlési beszédének egykorú másolata. Forrás: <http://www.kozpontantikvarium.hu/uploads/book/23020/42203-275.jpg>

is megemlítette, amely szerinte hosszú, de megfontolt beszéd volt, mely sok embert meghatott. Gróf Dessewffy József felszólalására a tisztviselők és a rendek egységesen kijelentették, hogy a legnagyobb sérelmet abban látták, hogy a királyi parancsok végrehajtására a tisztikar van kinevezve.<sup>85</sup> Egyetértettek abban, hogy ők egymástól elválaszthatatlanok, így lehetetlen, hogy a tisztviselők a Zemplén vármegyei rendek határozata nélkül, vagy éppen annak ellenére, bármely rendeletet végrehajtsanak. A tisztviselők ezen felül kijelentették, hogy attól a testülettől, amely őket megválasztotta, soha el nem válnak, de a törvényhez és a vármegye határozatához ragaszkodnak.<sup>86</sup>

Kazinczy a történetekre reflektálva következőt írta Cserey-nek: „*Barátom, szeretném ha Fejedelmünk láthatta volna mint bánánk Administratorunkkal, mint Szemerével. A' melly Nép így szereti Elöljáróját, arról nem lehet egyebet feltenni mint azt, hogy Fejedelmét is szentül szereti. [...] Nyolcz Vármegyéből valának itt Vendégek a' Gyűlésen. Mindnyájan tisztelettel eltelve mentek-el, 's látták, hirdették, hogy Zempl.-nek olly fiai vágnak mint a' miilyen a' bora.*”<sup>87</sup>

## 6.2. 1905/06

1905. augusztusában Kristóffy József belügyminiszter megsemmisítette Zemplén vármegye június 20-án tartott közgyűlésén hozott határozatának „*az önkéntesen befizetett adók elfogadására vonatkozó részét(...)*”<sup>88</sup> A vármegye közgyűlése tudomásul vette a belügyminiszter határozatát, azonban hangsúlyozta, hogy a törvényhatósági bizottság „*teljes tudatában van annak, hogy (.....) határozatait fennálló törvényeinkben gyökerező joga és kötelessége alapján ezen törvényekben biztosított jogok megóvása céljából hozta.*” Indoklasként az 1504. évi I., 1635. évi LXXXVIII., illetve az 1684. évi XII. törvénycikket hozta fel.<sup>89</sup> (Utóbbi véleményem szerint a jegyzőkönyvben hibásan lett jelölve, és az az 1687. évi XII. törvénycikk.) Az önkéntesen befizetett adó tárgyában az 1504. évi I. törvénycikk kimondja, hogy ha a vármegye bármilyen adót vagy segílyt a többi vármegye beleegyezése nélkül ajánl fel, azon vármegye nemeseit kirekesztik.<sup>90</sup> 1905 őszére a nemzeti ellenállás egyre több megyére terjedt ki, illetve a hevessége is fokozódott.

<sup>85</sup> VÖLGYESI Orsolya: *Kazinczy és Zemplén vármegye nemesi társadalma az 1820-as évek közepén*. Zempléni Múzsza, 2009-09-01 / 3. szám. 24.

<sup>86</sup> MATOLAY i.m. 450-451.

<sup>87</sup> VÖLGYESI i.m. 24.

<sup>88</sup> M.N.L. B-A-Z.M.S.F.L. Zemp.Törv.Biz.Jk. 514.

<sup>89</sup> M.N.L. B-A-Z.M.S.F.L. Zemp.Törv.Biz.Jk. i.m. 514.

<sup>90</sup> 1504. évi I. törvénycikk - az egyes urak és vármegyék ne otthon vagy magánosan, hanem az országgyűlésen vagy közönséges gyűlésen mindenkinek közös egyetértésével ajánljanak a királynak segílyt vagy adót; és

A szeptember 28-i közgyűlésen a törvényhatóság szinte minden tagja megjelent. A közgyűlés kiemelendő eseményei közé tartozott dr. Búza Barna indítványára hozott határozat is, mely arról szólt, hogy a százas bizottságot alakítsák magánszervezetté, ugyanis akkor kikerül a felsőbb politikai szereplők felügyelete alól. Mivel azonban így a teljes mértékben kikerül a közigazgatásból, így kéri a vármegye polgárait, hogy az 1904. évi be nem fizetett egyenes állami adójuk legalább 25%-át fizessék be önkéntes adó keretében a szervezet számára. Az ekképp befizetett összeget amint a politikai viszonyok jobbra fordulnak a törvényhatóság felelősséget vállal arra, hogy vagy az évi adóba történő beszámítással vagy visszafizetéssel megtérítik.

A javaslatot az elnöklő alispán azzal egészítette ki, hogy ezeken felül utasítsák a képviselőtestületeket, hogy adják ki azon tisztségviselők fizetését is, akik az adók be nem szedése miatt állásukat veszítették.<sup>91</sup>

## **7. Új tisztségviselő kinevezése**

### **7.1.1822/23**

Mivel Malonyay János nem ért el sikert a megyével szemben, így felmentését kérte és helyére Lónyay Gábor ungvármegyei főispánt és beregmegyei főispáni helytartót nevezték ki királyi biztosul. A kormánykörök szerint tökéletes választás volt a pozícióra, ugyanis korábban szintén a vármegye tisztségviselői közé tartozott. Szolgálatai közé volt sorolható az 1799-től kezdődő főügyészi pozíciója, melyet 1804-től első alispáni megbízatás követett, kinevezése előtt pedig a sárospataki kollégium főgondnoki állását töltötte be. Úgy vélték képes lesz kordában tartani a protestáns többségű megyét, érvényesíteni az uralkodói akaratot. Kazinczy levelezései alapján Lónyay nem szerette volna a kinevezést elfogadni, mivel úgy gondolta, hogy nem fog sikerrel járni, az uralkodó azonban nem másította meg döntését.

Az új királyi biztos augusztus 16-án érkezett meg Sátoraljaújhelybe, ahol az első alispánon, Szemere Istvánon kívül senki sem fogadta. Az a pletyka keringett a városban, hogy a protestánsok engedni fognak az új királyi biztos akaratának és hogy kevésbé fognak kiállni a véleményük mellett, mint a katolikus Malonyayval szemben, továbbá az alispánt is hasonló oldalváltással vádolták, aki látványosan elhatárolódott ezen felvetésektől.<sup>92</sup>

---

azoknak a büntetése, kik másképpen cselekednének Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=50400001.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D6>

<sup>91</sup> Zemplén, 1905-09-28.

<sup>92</sup> VÖLGYESI i.m. 26.

1823 augusztus 17.-én az új biztos egy nagy ebédre, illetve megbeszélésre hívta meg a rendeket, akik ezt a meghívást elutasították azzal indokkal, hogy nem ismerik el a biztos küldetésének törvényességét.

Másnap Lónyay összehívta a vármegye közgyűlését, ahová a vármegye minden tisztségviselője, ezen felül további 12 vármegyéből is érkeztek érdeklődők, illetve báró Wesselényi Miklós is megjelent Erdélyből.

A közgyűlésen az első alispán az elnöki széket a királyi biztos számára üresen akarta hagyni, de a rendek az elnöki szék elfoglalására kényszerítették őt. Az első alispán bemutatta a királyi biztos partitionális rendeletét, illetve az adófelosztásáról szóló rendeletet; továbbá jelezte a rendek számára, hogy a rendelet felolvasását követően a királyi biztos jelentést vár.

A rendek a rendelet kihirdetését követően kijelentették, hogy nem tartják törvényesnek a királyi biztos elnöklete alatt, e tárgykörben tartani kívánt gyűlését, illetve részt sem szeretnének benne venni, melyről határozatot hoztak és az összes vármegyének elküldték. A közgyűlésen a vezérszerepet báró Vécsey Pál táblabíra és Matolay Gábor ügyvéd vitte. Kijelentették továbbá, hogy azon esetben, ha a biztos részt venne a gyűlésen és a királyi parancs felolvasása után folytatni szeretné az ülést, akkor ők tüntetőleg távozni fognak a teremből. Abban az esetben azonban, ha a királyi biztos távozna, akkor az alispán elnöklete alatt folytatják a gyűlést. Miközben ezen kijelentések zajlottak, Lónyay benyitott a terembe.<sup>93</sup> Abból kifolyólag, hogy a királyi biztost ünnepélyes keretek között nem hívták meg, így hívatlanul lépett oda be. Ezt követően a tömegből különböző szidalmak, kiáltások zúdultak rá, melytől a biztos megszeppenve ballagott az elnöki szék felé.<sup>94</sup> Az első alispán igyekezett neki a helyet számára átadni, azonban a rendek, az elnöki szék köré gyűlve megakadályozták azt. Közülük egyik rokona Lónyay László volt, aki azért, hogy megakadályozza a szék elfoglalását, elrántotta azt onnan.<sup>95</sup> A királyi biztos, látva a helyzetet, a közgyűlést felosztatottnak nyilvánította és távozott a teremből. A rendek nem szerették volna azt a látszatot kelteni, hogy nem engedték a királyi leiratot felolvasni, így a főjegyző segítségét kérték a biztos megbékítésében, ami azonban sikertelen volt, kijelentette, hogy mivel nem juthatott az elnöki székhez sem aznap sem pedig máskor nem hajlandó visszatérni. A rendek válaszul kijelentették, hogy *„nem ismerik el, mintha a királyi biztost az elnöki székhez való jutásban szándékosan megakadályozták volna, vagy hogy*

---

<sup>93</sup> MATOLAY i.m. 451-452.

<sup>94</sup> VÖLGYESI i.m. 26.

<sup>95</sup> HORVÁTH i.m. 109.

*e véletlen esettel ő felsége legforróbban szeretett királyunk megsérthető lett volna*”.<sup>96</sup> Az eseményt követő éjszaka a királyi biztos elhagyta a vármegyét.

Völgyesi Orsolya tanulmányában rámutat arra, hogy a május 21-i, illetve az augusztus 18-i közgyűlés egymás ellentétjei. Még az elsők az ugyanazon a széken helyet foglaló Kazinczy tisztán érthette a beszédek, az utóbbin a lárma elviselhetetlen volt, illetve a királyi biztos emberi méltósága is sérelmet szenvedett.<sup>97</sup>

Miután Lónyay Zemplénben kudarcot vallott, a saját főispáni fennhatósága alá tartozó Ung vármegyében is megpróbálta az uralkodó parancsait végrehajtattni, azonban az ott lakó zempléni birtokos ténykedése okán küldetése szintén megbukott. A sikertelenségek okán ismételten felmentését kérte a királytól, aki azonban nem fogadta el azt.<sup>98</sup>

## 7.2. 1905/06

1905. november 8-án a rendkívüli közgyűlést tartott a vármegye, melynek oka a Fejérváry-kormány ismételt megalakulása, illetve az új főispán kinevezése volt. Az ülés nagy érdeklődésre tett szert, a Zemplén politikai hírlap cikke szerint az ország összes vármegyéje iránymutatás várt a vármegyétől. Számos fontos ember is megjelent, többek között gróf Andrássy Gyula is, akit éljenzés fogadott érkezésekor. A vármegye egy korábbi főispánja Hadik Béla gróf, Andrássy Géza, Andrássy Sándor, illetve báró Sennyey Géza is részt vett.

A közgyűlést Dókus Gyula alispán nyitotta meg, aki biztosította a résztvevőket, hogy a törvényhatóság határozatait mindenképp érvényre juttatja. Az ülés első napirendi pontja a kormány újbóli kinevezése volt, melyet becsmérő közfelkiáltások követtek. Ezt követően az önkéntes adófizetés és újoncozás tárgyában érkezett miniszterelnöki intő leiratot taglalták, melyben Fejérváry figyelmeztette a tisztviselőket, hogyha nem hajtják végre a rendeletet, a tisztviselők javadalmazását megszüntetik.

Ezt követően idősebbig Meczner Gyula, a Zemplén vármegyei disszidens párt elnöke beszédében elmondta, hogy bár a Fejérváry-kormány magát parlamentárisnak nevezni közel sem az. Állítását azzal indokolta, hogy a főrendiház ismételten bizalmatlanságot szavazott számukra, ezen felül az sem vet rájuk jó fényt, hogy az ellenzékben lévő képviselők nagyrésztét vád alá helyeztette, így nem csak bizalmukat nem érdemelte ki, emellett még el is ítélik. A tisztviselők javadalmazását érintő intő leiratot pedig az alkotmányjogi biztosítékok

---

<sup>96</sup> MATOLAY i.m. 451-452.

<sup>97</sup> VÖLGYESI i.m. 27.

<sup>98</sup> HORVÁTH i.m. 110-111.

kijátszásának titulálta. Kijelenti továbbá, hogy Zemplén vármegye ismételten bizalmatlanságát fejezi ki a Fejérváry kormánnyal szemben.<sup>99</sup>

A meg nem szavazott adók behajtására és az újoncok kiállítására vonatkozóan az 1883. évi XLIV. 86.§-át hozza fel, mely bár kimondja, hogy „*a törvényhatóságok és azok közegei mindazokat, miknek teljesítése a törvényesen megszavazott és beszédetni rendelt adók és közjövödelmek kivetése, biztosítása és behajtása, valamint a fennálló adótörvények kijátszásának és a kincstári jövedelmek megrövidítésének megakadályozása körül ezen törvénycikk és a közadók tárgyában hozott egyéb törvények által köteleességükké tétetik, s az ezen törvények alapján kiadandó pénzügyministeri rendeleteket felelősség terhe alatt végrehajtani tartoznak.*”<sup>100</sup>, ezen rendelkezéseket csak a törvényesen megszavazott kormány tekintetében szükséges alkalmazni. Meczner szintén egy törvénycikket, mégpedig az 1867. évi X.-et hozza fel válaszképp, mely kimondja hogy „*Minthogy az évi költségvetésnek országgyűlésileg történendő megállapítása mindig csak egy évre terjed, s újabb megállapítás s megajánlás nélkül adót kivetni s behajtani nem lehet(...)*”<sup>101</sup>

Kijelenti továbbá, hogy Zemplén vármegye a törvényességtől eltérni nem fog, illetve bízik abban, hogy az uralkodó elbocsájtja rossz tanácsadóit.<sup>102</sup> A közgyűlés második napirendi pontja az új főispán beiktatása volt. A Budapest Közlöny 1905. november 3-án publikált számában megjelent egy királyi leirat, mely szerint az uralkodó Pallavicini Alfrédet nevezte ki Zemplén vármegye új főispánjának, aki bár először lemondott tisztségéről, azt az uralkodó nem fogadta el.<sup>103</sup>

Dr. Buza Barna felszólalásában az új főispánra a következőképp hivatkozik: „*Egy előkelő idegent, egy Fejérváry táborbeli gyászvitét akarnak beültetni abba a főispáni székbe, — úgymond — melyben eddig még mindig a nemzet nagy fiai ültek.*”<sup>104</sup> Továbbá Kijelentette, hogy azt, aki a főispáni hivatalt vállalta, maguk körébe nem fogják befogadni, beiktatását megtagadják, vele érintkezésbe nem lépnek, illetve a vármegye összes tisztviselőjének megtiltják, hogy bármily módon érintkezzen vele. Elrendelték, hogy abban az esetben, ha valaki

---

<sup>99</sup> Zemplén, 1905.11.09

<sup>100</sup> 1883. évi XLIV. törvénycikk - a közadók kezeléséről. Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88300044.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D31>

<sup>101</sup> 1867. évi X. törvénycikk

az 1847/8. évi IV. törvénycikk 6. §-ának módosításáról. Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=86700010.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D27>

<sup>102</sup> Zemplén, 1905-11-09

<sup>103</sup> Budapesti Közlöny 1905-11-03

<sup>104</sup> Zemplén, 1905-11-09

ezen tiltással szembe megy, akkor annak a nevét a vármegyei jegyzőkönyvbe iktatják és soha többé semmilyen vármegyei állásra nem lesz kinevezhető, sem választható.<sup>105</sup>

## 8. Katonaság fellépése

### 8.1.1822/23

A vármegyék ellenállása a kormányt erősebb fellépésre sarkalta. A postahivataloknak kiadták, hogy a vármegyék egymásközi levelezését kísérik figyelemmel és azokat, amelyek ellenzéki hangvételűek haladéktalanul foglalják le és küldjék tovább Bécsbe. Ezen felül a királyi biztosok felhatalmazást kaptak arra, hogy katonai karhatalomra támaszkodhassanak. A biztosok ezt kihasználva katonai kísérettel tértek vissza a vármegyékbe és addig nem hátráltak meg, míg a rendeleteket végre nem hajtották.<sup>106</sup>

1823 december 15-ére a királyi biztos újabb közgyűlést tűzött ki, melyre már fegyveres kísérettel, egy zászlóalj Geppert ezredbeli gyalogsággal és két század Vilmos huszárral érkezett meg a vármegyei közgyűlésre. A gyűlés kezdetén a főjegyzővel felolvastatta a királyi rendeleteket. Az első levélben a következő állt: *„Miután a rendek sem ő felsége atyai intései, sem más vármegyék dicséretes például után a királyi rendeleteket nem teljesítették, sőt felirataikat az alkotmánynyal ellenkező anarchiára célzó elvekkel támogatják, a főhatalom végrehajtói jussait kérdésbe venni bátorkodtak, magoknak tulajdonítsák, hogy ezen és némely más vármegyéket az engedelmisségre keményebb eszközökkel visszahozni kénytelen. Ezen teljesen elhatározott két dologban álljanak el a további felírástól és várják nyugodtan, míg ő felsége jónak látja az országgyűlést egybehívni.”*

A második levélben az uralkodó, a királyi biztos számára engedélyt adott arra, hogy a május 28.-i, illetve augusztus 18.-i határozatoka szétépje, illetve az utóbbi gyűlés rendbontói ellen eljárást indítson. Ezenfelül a király rosszállását fejezte ki aziránt, hogy rendek nem fogadták el az általa kinevezett királyi biztost.<sup>107</sup>

Miután a vármegye által kiadott ellenállásra vonatkozó határozatokat szétépítette, a közgyűlést feloszlattatta és megparancsolta a tisztviselőknek, hogy kövessék őt a szobájába, akik a királyi biztos szobájában is megtagadták az engedelmisséget, melynek következtépp a királyi biztos a fegyveres erő parancsnokát, Gorzkowski tábornokot felszólította, hogy csapataival vonuljon a vármegye háza elé és az összes tisztviselőt tartóztassa le.<sup>108</sup>

---

<sup>105</sup> Zemplén, 1905-11-09

<sup>106</sup> HORVÁTH i.m. 110-111.

<sup>107</sup> MATOLAY i.m. 452.

<sup>108</sup> MATOLAY i.m. 452.

A vármegyékben az ellenszegülő tisztviselőket elfogták, vasra verték a katonákat pedig lakásaikban szállásolták el. Ezután kezdetét vette az erőszakos újoncozás.<sup>109</sup> Zemplén vármegyében báró Vécsey Pál, Matulay János és Szirmay Ádám főjegyző voltak azok, akik a legtovább ellenálltak. Utóbbi, amikor a királyi biztos a jegyzőkönyvből a határozatokat szeretne volna kitépni, megesküdött, hogy „*e szentségtörésre segédkezet nyújtani soha nem fog.*” Ezen kijelentése okán őrizetbe vették, megkínózták, melynek következtéképp megsemmisítette az iratokat.<sup>110</sup>

## 8.2. 1905/06

November 17-én a főispán váratlanul Sátoraljaújhelybe látogatott, ahol a vármegyeházát 50 csendőr kíséretében megszállta. Ezt követően utasította az alispánt, hogy a lepecsételt hivatalos helyiségeket nyissa ki számára, aki ezen kérését megtagadta. Dókus a főispán azon kérését szintén megtagadta, hogy az eskü letételére rendkívüli közgyűlést hívjon össze, így az önhatalmúlág november 27-re szervezett egyet.<sup>111</sup>

November 27-én gyászlóbogót tűztek ki a város szinten minden házára. Dél előtt 10 órakor Pallavicini Alfréd saját maga tépte le a pecsétet a hivatalos helyiségek ajtajairól, majd tolvajkulccsal kinyitotta azokat. A főispáni esküt titkára, sógora és egy Wolmann Kázmér nevű törvényhatósági bizottsági tag előtt tette le. Másnap Dókus ellen eljárás indult, melyet hatalmas érdeklődés fogadott.<sup>112</sup>

1905 végére a Zemplén vármegyei ellenállás alábbhagyott a lendületéből, tehetetlensége egyre inkább megmutatkozott. Dókus Gyula alispán, az 1905. december 29-i rendes évnegyedes közgyűlésén kifejtette, hogy a törvényhatóságoknak nincs törvényesen biztosított önkormányzati joga. Itt hivatkozott, a már a korábbiakban említett 1870. évi XLII. és az 1886. évi XXI. törvénycikkekre. Felhívta a figyelmet arra, hogy a vármegyéknek mindenképp feladatuk lesz ezen jogkörük bővítését elérni, illetve pozitívként tüntette fel, hogy a vármegyében a politikai korlátok át lettek hidalva és legtöbbször ugyanazért a célért küzdenek.

Dókus Gyula továbbá bejelentette, hogy az 1886. évi XXXIII. törvénycikk 1.§-ának a.) bekezdése értelmében fegyelmi eljárást megelőző vizsgálatot rendelt el, illetve ugyanezen törvénycikk 4.§-a alapján felfüggesztette megbízatását is. A törvényhatósági bizottság azonban

<sup>109</sup> MOLNÁR András: *Katonai karhatalom a reformkori megyegyűléseken.* – Hadtörténelmi Közlemények, 107. évfolyam, Hadtörténelmi Intézet (Budapest, 1994) 3. szám 75. Forrás:

[https://adt.arcanum.com/hu/view/HadtortenelmiKozlemenyek\\_1994/?query=zempl%C3%A9n&pg=467&layout=s](https://adt.arcanum.com/hu/view/HadtortenelmiKozlemenyek_1994/?query=zempl%C3%A9n&pg=467&layout=s)

<sup>110</sup> HORVÁTH i.m. 110.

<sup>111</sup> M.N.L.B-A-Z.M.S.F.L. Zemp.Törv.Biz.Jk. 491.

<sup>112</sup> KOVÁTS i.m. 68-68

szintén megvizsgálta az esetet és kijelentette, hogy az alispán az 1886. évi XXI. törvénycikk 68.§-ának e.) bekezdése, illetve 94. §-át értelmezve Dókus nem követett el törvénybe ütközőt, így fegyelmi úton felelősségre nem vonható. Ezenfelül utasította Dókust az alispáni teendői folytatására, a felfüggesztés ellenére is, melyet a vármegye közönségének éljenzésével újból megkezdett.<sup>113</sup> Az ellenállás csillapításának egyik lehetséges módszerét felhasználva, Kristóffy József belügyminiszter december 1-étől megszüntette a vármegyék javadalmaztatását.<sup>114</sup>

1906. január 11-én Pallavicini Alfréd az új főispán, névre szóló levelekkel rendelte be hivatalába a vármegyei tisztviselőket, ahol a korábbi törvényszéki tiltás miatt senki sem jelent meg. Január 19-én 40 csendőrt vezényeltek Sátoraljaújhelybe, akik délután fél háromkor érkeztek a városba. Ezt követően egy főispáni küldött ment a vármegye főjegyzőjéhez Thuránszky Lászlóhoz, kit bár a tömeg „kidobott”, írását felszegezték a főjegyzői hivatal kapujára. A levélben Dókus elmozdítására történő utasítás volt, illetve egy felszólítás arra, hogyha a főjegyző ezt nem teszi meg, akkor elmozdítja őt pozíciójából. Thuránszky nem teljesítette az utasítást, így Lukovics Gyula csendőrfőhadnagy még aznap eltávolította őt pozíciójából. Dókus Gyula és Thuránszky László erőszakos eltávolítása miatt, a vármegye házára még aznap kitűzték a gyászlobogót.<sup>115</sup>

1906 január 22-én délelőtt fél 10-kor a vármegye nagytermének ablakán egy golyó repült be, amely szerencsére senkiben nem okozott kárt. Ezen történés szintén nagy port kavart, ugyanis az a szóbeszéd járta, hogy ez egy megrendelt golyó volt, hogy a várost katonailag is megtudják szállni. Bár később kiderült, hogy a golyót gumipuskával lötték be inasgyerekek az ablakon, másnap katonai századok vonultak be a városba, hogy biztosítsák Pallavicini Alfréd hívei számára a békét.

Január 23-ára a tisztogatás szinte teljesen lezajlott. A máshonnan érkező tisztviselők egyre inkább szaporodtak a városban és lassan a közvélemény is csendesedett. Az ellenállás kilátástalanná vált.<sup>116</sup>

## 9. Befejezés

Két esetét láttuk a Zemplén vármegyei ellenállásnak, két különböző korszakból. Kidomborodik az a strukturális hasonlóság, hogy a tisztviselők szervezett ellenállását a vis

---

<sup>113</sup> M.N.L.B-A-Z.M.S.F.L. Zemp.Törv.Biz.Jk 510.

<sup>114</sup> M.N.L.B-A-Z.M.S.F.L. Zemp.Törv.Biz.Jk 516.

<sup>115</sup> Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár – Sátoraljaújhelyi Fióklevéltár - Zemplén vármegye törvényhatósági bizottságának jegyzőkönyvei 19067.

<sup>116</sup> KOVÁTS i.m. 68-68

inertiae alkalmazását a kormányzat képviselője csak karhatalomra támaszkodva tudta letörni. A nyílt erőszak azonban, soha nem jelent hosszútávú megoldást, ezért a kormányzat mindkét esetben meghátrált: összehívta az országgyűlést, illetve országgyűlési választásokat írt ki.

## 10. Forrásjegyzék

### Könyvek, újságcikkek, tanulmányok:

1. ANDRÁSSY Gyula: *Előszó*. In.: BOROVSZKY Samu (szerk.): *Magyarország vármegyéi és városai – Zemplén vármegye és Sátoraljaújhely*, Apollo Irodalmi Társaság, Budapest. 1896.12-13.
2. BALLAGI Géza: *Zemplén Megye*. Magyar Tudományos Akadémia, Budapest, 1893. 60.
3. BALOGH Judit: *A reformáció kezdetei Magyarországon*. In: KISS Ferenc (szerk.): *A reformáció kezdetei Magyarországon: A reformáció évszázadai, válogatás magyar gyűjteményekből*. 2009. 2-8.  
Forrás: [https://www.academia.edu/7927656/A\\_reform%C3%A1ci%C3%B3\\_kezdetei\\_Magyarorsz%C3%A1gon](https://www.academia.edu/7927656/A_reform%C3%A1ci%C3%B3_kezdetei_Magyarorsz%C3%A1gon)
4. BARNA Attila – HORVÁTH Attila – MÁTHÉ Gábor – TÓTH Zoltán József – *Magyar állam- és jogtörténet*. (szerk.: HORVÁTH Attila), Nemzeti Közszerológiai Egyetem, Közigazgatás-tudományi Kar, Budapest, 2014. 120-124
5. BENDA Kálmán: *A Habsburg-abszolutizmus és a magyar nemesség a 16. és 17. század fordulóján*. In.: *Történelmi szemle* 1984/27. 445.
6. BENDA Kálmán: *Magyarország Történeti Kronológiája II. 1526-1848*. Akadémia Kiadó, Budapest 1982. 632.
7. BOROS Zsuzsanna-SZABÓ Dániel: *Parlamentarizmus Magyarországon (1867-1944) - Parlament, pártok, választások*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014. 36.
8. Budapesti Közlöny, 1905.11.03
9. DR. BENKÓ Albert: *A M. KIR. Közigazgatási bíróság hatáskörének kiterjesztéséről (1907. évi LX T.-CZ.)*. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Részvénytársulat, Budapest, 1913. 24-34.
10. HOLLÓSI Gábor: *Az 1876. évi megyerendezés*. Forrás: <https://veritasintezet.hu/hu/mindennapi-tortenelem/6610-az-1876-evi-megyerendezes>
11. HORVÁTH Attila: *Az alkotmányosság védőbástyája – A nemesi vármegye*. In: *Rubicon*, 2018/29/4. 12. Forrás:

[https://epa.oszk.hu/03100/03122/00025/pdf/EPA03122\\_rubicon\\_2018\\_03-04\\_008-015.pdf](https://epa.oszk.hu/03100/03122/00025/pdf/EPA03122_rubicon_2018_03-04_008-015.pdf)

12. HORVÁTH Mihály: *Huszonöt év Magyarország történelméből*. Ráth Mór, Pest, 1868. 94-98.
13. KMETY Károly: *A magyar közigazgatási jog kézikönyve*. Politzer Zsigmond Könyvkereskedő kiadás, Budapest, 1893. 102-126.
14. KOVÁTS Dénesné: *Zemplén megyei országgyűlési követválasztások*, Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár, Miskolc 1989. 50.
15. Magyar Kurir - 1823-02-28 / 17. szám. 135. Forrás: [https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarKurir\\_1823\\_1/?pg=128&layout=s](https://adt.arcanum.com/hu/view/MagyarKurir_1823_1/?pg=128&layout=s)
16. MAJOROS István: *Nemzetközi Kapcsolatok 1789-1914*. In.: VADÁSZ Sándor: *19. századi egyetemes történelem 1789-1914. Európa és az Európán kívüli országok*. Osiris Kiadó, Budapest, 2011. 36.
17. MÁTHÉ Gábor: *Szent Szövetség – A magyar közjogi formula – kettős monarchia*. Pro Publico Bono – A magyar közigazgatás. 2015/2. 4-5.
18. MATOLAY Etele: *A legújabb kor 1815-1849*. in.: BOROVSKY Samu: *Magyarország vármegyéi és városai - Zemplén Vármegye* 449-450.
19. MOLNÁR András: *Katonai karhatalom a reformkori megyegyűléseken*. In.: *Hadtörténelmi Közlemények*, Hadtörténelmi Intézet 1994/3. Forrás: [https://adt.arcanum.com/hu/view/HadtortenelmiKozlemenyek\\_1994/?query=zempl%C3%A9n&pg=467&layout=s](https://adt.arcanum.com/hu/view/HadtortenelmiKozlemenyek_1994/?query=zempl%C3%A9n&pg=467&layout=s)
20. PAPP József: *Az 1887 és 1905 közötti országgyűlési választások eredményeinek statisztikai vizsgálata*. Forrás: [http://acta.bibl.u-szeged.hu/29715/1/kek\\_004\\_005\\_041-049.pdf](http://acta.bibl.u-szeged.hu/29715/1/kek_004_005_041-049.pdf)
21. SOÓS István: *A Habsburg-kormányzat és a magyar rendek 1812 és 1825 között – Előadások a Történettudományi Intézetben*. Forrás: [https://tti.abtk.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/tsz/tsz2007-1/091-118\\_Soos.pdf](https://tti.abtk.hu/images/kiadvanyok/folyoiratok/tsz/tsz2007-1/091-118_Soos.pdf)
22. STIPTA István: *Közjogi viták a vármegyék rendeletfélretételi (vis inertiae) jogáról*, Miskolci Jogi Szemle 2020/15./1. különszám. 276.
23. STIPTA István: *Vármegyei reform a törvényhozás előtt (1844-1848)*. Acta Universitatis Szegedienesis De Attila József Nominatae, Szeged, 1991. 315.
24. SZABÓ Dániel: *Köztörténet*. In: Drótos László – GÓCZÁN Andrea – (szerk.): *Kettős kötődés*, Enciklopédia, Humana Egyesület, Budapest, 2014. 42.

25. TARJÁN M. Tamás: *Kirobban a hegyaljai felkelés.* Forrás: [https://rubicon.hu/kalendarium/1697-julius-1-kirobban-a-hegyaljai-felkeles?gc\\_id=14734383555&h\\_ad\\_id=547570060264&qclid=CjwKCAiAqt-dBhBcEiwATw-ggAt8uQpFHRW6YXH3NmH0ITgNQ-Lm\\_qLJmKg5TAG9Y5wyXHhhf5HE5xoCxwAQAvD\\_BwE](https://rubicon.hu/kalendarium/1697-julius-1-kirobban-a-hegyaljai-felkeles?gc_id=14734383555&h_ad_id=547570060264&qclid=CjwKCAiAqt-dBhBcEiwATw-ggAt8uQpFHRW6YXH3NmH0ITgNQ-Lm_qLJmKg5TAG9Y5wyXHhhf5HE5xoCxwAQAvD_BwE)
26. VÖLGYESI Orsolya: *Kazinczy és Zemplén vármegye nemesi társadalma az 1820-as évek közepén.* Zempléni Múza, 2009-09-01 / 3. szám. 24.

### **Jogsabályok, levéltári anyagok**

27. 1222. évi XXXI. törvénycikk. - *hogy az előlbocsátott cikkelyek arany pecsét alatt írásba foglaltatván, különb-különbféle őriző helyekre adassanak és tétessenek el.* Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=22200031.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?keyword%3D1222.%2520>
28. 1504. évi I. törvénycikk - *az egyes urak és vármegyék ne otthon vagy magánosan, hanem az országgyűlésen vagy közönséges gyűlésen mindenkinek közös egyetértésével ajánljanak a királynak segítyt vagy adót; és azoknak a büntetése, kik másképen cselekednének.* Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=50400001.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D6>
29. 1604. évi XXII. törvénycikk - *hogy a vallásügyet a köztanácskozásokban és az országgyűléseken vakmerően senki ne bolygassa.* Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=60400022.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?keyword%3D1604>
30. 1687. évi IV. törvénycikk.- *Jeruzsálemi II. Endre király 1222. évi 31. törvénycikkelyét bizonyos részében megmagyarázzák.* Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=68700004.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?keyword%3D1687>
31. 1715. évi VIII. törvénycikk - *a felkelésről és adózásról.* Forrás: <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=71500008.TV&targetdate=&printTitle=1715.+%C3%A9vi+VIII.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev>
32. 1741. évi XXII. törvénycikk - *az 1715. évi 8. cikkelyben jelzett összejövétel magyarázatáról.* Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=74100022.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D24>
33. 1790/91. évi XIX. törvénycikk - *a segedelmekről és az adózásról.* Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=79000019.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei?keyword%3Dad%25C3%25B3>

34. 1848. évi III. törvénycikk - *független magyar felelős ministerium alakításáról*. Forrás: [1848. évi III. törvénycikk - 1. oldal - Ezer év törvényei \(jogtar.hu\)](#)
35. 1867. évi X. törvénycikk - *az 1847/8. évi IV. törvénycikk 6. §-ának módosításáról*. Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=86700010.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D27>
36. 1870. évi XLII. törvénycikk - *a köztörvényhatóságok rendezéséről*. Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87000042.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D28>
37. 1872. évi XXXVI. törvénycikk - *Buda-Pest fővárosi törvényhatóság alakításáról és rendezéséről* Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=87200036.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D29>
38. 1876. évi XXXIII. törvénycikk - *némely törvényhatóság területének szabályozásáról és az ezzel kapcsolatos intézkedésekről*. Forrás: <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=87600033.TV&targetdate=&printTitle=1876.+%C3%A9vi+XXXIII.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev>
39. 1883. évi XLIV. törvénycikk - *a közadók kezeléséről*. Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88300044.TV&searchUrl=/ezer-ev-torvenyei%3Fpagenum%3D31>
40. 1886. évi XXI. törvénycikk: - *a törvényhatóságokról* <https://net.jogtar.hu/getpdf?docid=88600021.TV&targetdate=&printTitle=1886.+%C3%A9vi+XXI.+t%C3%B6rv%C3%A9nycikk&referer=1000ev>
41. 1889. évi XXVIII. törvénycikk - *a pénzügyi közigazgatás szervezetének változtatásáról*. Forrás: <https://net.jogtar.hu/ezer-ev-torveny?docid=88900028.TV>
42. *I. Mátyás dekrétumai*. Forrás: <https://mek.oszk.hu/01300/01396/html/02.htm>
43. Képviselőházi napló, 1905. I. kötet 1905-38. Forrás: [https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK\\_KN-1905\\_01/?pg=0&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_KN-1905_01/?pg=0&layout=s)
44. *kkkAllianzvertrag zwischen dem Kaiser von Rußland Alexander I., dem Kaiser von Österreich Franz II. und dem König von Preußen Friedrich Wilhelm III. - ["Heilige Allianz"] - Vom 26. September 1815.* Forrás: <http://www.documentarchiv.de/nzjh/1815/heilige-allianz.html#fn01> Országgyűlési jegyzőkönyvek, irományok: 1790-1825 Felséges Első Ferentz austriai tsászár, Magyar, és Cseh ország koronás királyától Pozsony szabad királyi városába 1811-dik esztendőben, kasszony havának 25-dik napjára rendeltetett Magyar ország gyűlésének jegyző könyve (Pozsony, 1811-1812) 28-29., 232-233., 1634-1635. Forrás:

[https://library.hungaricana.hu/hu/view/Orszaggyules\\_ReformkorElottiDok\\_1811-1812/?pg=0&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/Orszaggyules_ReformkorElottiDok_1811-1812/?pg=0&layout=s)

45. Lónyay Pál, Zemplén vármegye táblabírája közgyűlési beszédének egykorú másolata.

Forrás: <http://www.kozpontiantikvarium.hu/uploads/book/23020/42203-275.jpg>

46. Magyar Nemzeti Levéltár Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Levéltár – Sátoraljaújhelyi Fióklevéltár - *Zemplén vármegye törvényhatósági bizottságának jegyzőkönyvei 1906-*. (továbbiakban M.N.L.B-A-Z.M.S.F.L. Zemp.Törv.Biz.Jk.) 506-507